

PARTIUMI FÜZETEK 21.

**A NAGYVÁRADI
EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁS
TÖRTÉNETÉBŐL**

Dr. Mózes Károly

**A NAGYVÁRADI
EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁS TÖRTÉNETÉBŐL**

Dr. Mózes Károly

**A NAGYVÁRADI
EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁS
TÖRTÉNETÉBŐL**

Kiadja

a Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Bizottság,
az RMDSZ Bihar Megyei Szervezete,
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
és a Nagyváradai Római Katolikus Püspökség

2003

Szerkesztette:
Dukrét Géza

Szövegkorrektúra:
Mihálka Magdolna

Számítógépes szerkesztés:
Fórizs Edit

Címlapon: Az Egészségügyi Iskola épülete
Hátlapon: Az iskola volt igazgatói

Készült
a Bihar Megyei Tanács támogatásával

KÖZÉPFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁS NAGYVÁRADON

Ápolószemélyzet Nagyváradon az egészségügyi iskolák alapítása előtt

Írott dokumentumok szerint Nagyváradon másfél évszázada folyik középfokú egészségügyi oktatás. Bár az adatok a 12. századtól kezdődően jelzik a kórházak működését, ám ezen intézmények ápoló személyzetéről nem történik említés. A kórházak egy része az egyházak keretében működő elfekvők voltak. Itt a betegek ápolását – hasonlóan a régi bizánci birodalom nosokómiuaihoz és xenodochiumaihoz – szerzetesek végezték.

A 12. században említés történik a Johannita lovagrendről, amelynek kolostora a Várad melletti Szent János községben állt. A Johannita lovagok fő feladata a betegek ápolása volt. „Kórházukat” 1339-ben úgy említik a korabeli dokumentumok, mint régi, nagy tekintélyű intézményt. A Váradi Káptalan statútuma 1374 körül egy másik kórházi intézményt említ, amely a váradi fürdővel együtt a római katolikus Káptalan tulajdonát képezte. Egy 1407-ből származó okiratból kiderül, hogy ez az intézmény a Körös bal partján állt.

Számos dokumentum utal a város melletti Szent László-fürdőben (a későbbi Püspökfürdőben) működött kórház létezésére. Így például VII. Ince pápa 1405-ben bűnbocsánatot biztosított azok számára, akik rendszeresen részt vettek a „kórház” kápolnijában tartott miséken. 1531-ben Ártándi Balázs végrendeletében a kórház szegény betegei számára egy Várad melletti szőlőt hagyományoz. Erről a kórházról Siralmas Krónikájában Szalárdi János is megemlékezik.

Georg Hoefnagel Váradról készített rézmetszete – melynek egy példánya fellelhető a Körösvidéki Múzeum történeti osztályán – Olasziban (Suburbicum Italicum) feltüntet egy kórházat (Hospitalium). A metszet nincsen dátumozva, de feltehető, hogy 1598-ban vagy legkésőbb 1617-ben készült.

Később – amikor a kórházak kikerültek az egyházi kezelés alól –, a betegek ápolását világi személyzet vette át. Ez az ápoló személyzet rendszerint még szakképzetlen volt és csupán szolgálati éve alatt szerzett ápolási tapasztalataira támaszkodott.

A kor szokásai szerint, aki csak tehetett, otthon kezeltette magát, és csak az arra ráutaltak vették igénybe a kórházakat. Maga az intézmény elnevezése – „szegények háza”, „idegenek háza” – is azt bizonyítja, hogy ezeket a kórházakat a társadalom szegény, elesett tagjai vették igénybe, valamint az átutazó, javakkal nem rendelkező idegenek, akiknek más lehetőség nem állt rendelkezésükre. Majd amikor a városnak már volt hivatalos orvosa vagy felcsere – amint a város egykori levéltárnoka, Lakos Lajos írja –, a község egészségügyi irányítását, főleg járványok esetén, kidobolt tanácsok és receptek útján végezték.

Valószínűleg a betegápolással foglalkozó szerzetesek és világi személyek ismereteiket csupán a gyakorlatban szerezték meg. Nincsenek helyi adataink valamilyen szervezett kiképzésről vagy képesítő intézetről. Feltehető, hogy egyesek elkerültek olyan külföldi – német- vagy olaszországi – kolostorba, ahol módjukban volt szervezett úton gyarapítani betegápolási ismereteiket.

1745-ben szerveződtek céhbe a váradi kis sebészeti beavatkozásokat is végző borbélyok, amit Mária Terézia uralkodónő is jóváhagyott. Hasonlóan más céhekhez, a Borbélyok Nemes Társaságának is joga volt inastartásra, vagy – amint a korabeli dokumentumokban szerepel – „orvos tanuló” képzésére. Erre a célra tankönyvek is voltak, melyeket Budán, illetve Pozsonyban adtak ki. Hatáskörük azonban igen szűkre szabott volt: a szorosan vett borbélyi teendőkön: foghúzáson, érvágáson, köpülőzésen, sebek ellátásán kívül – amint az a korabeli statútumokból kiderül – tevékenységük alig terjedt túl. Az évek folyamán – anélkül, hogy a borbély tevékenységükkel felhagytak volna – a sebészeti aktivitásuk feltehetően kiszélesedett, mivel az 1800-as év elején, amikor a váradi-olaszi Borbélyok Nemes Társasága a céhlegények munkaviszonyait szabályozó „Rendtartási Tzikkelyek”-et kiadja, magát „Szabad és Nemes Seb-Orvosi Kar”-nak nevezi.

A 18. század végétől és a 19. század elejétől rohamosan növekszik a városok lakossága, ami előtérbe helyezi a közegészségügy problémáit is. Váradon is létrejönnek a modern értelemben vett kórházak. Ezekben a kórházakban a betegek ápolását szakképzett orvosok felügyeletével, részben egyházi, részben világi nővérek végezték. Dokumentumok hiányában nem tudjuk, hogy ez az ápoló személyzet a mindennapi gyakorlaton kívül kapott volna valamilyen szakmai kiképzést. Vidéken még súlyosabb volt a helyzet. Itt képzett egészségügyi személyzet hiányában, a betegek sok esetben javasasszonyokhoz fordultak. Ennek

következtében nem egyszer a rosszul alkalmazott népi gyógyászat áldozataivá váltak.

Egy 1869-ben kiadott statisztikai könyv éles megvilágításba helyezi Ausztria–Magyarország akkori egészségügyi helyzetét. 1852-ben az akkori Magyarország százezer lakójára 3292 halálozás jutott. Ez a szám 1864-re 3593-ra emelkedett. Ugyanebből a forrásanyagból kitűnik, hogy a gyermekhalandóság 1862-ben 24,44 százalékos volt, ami az összhalandóság 32,48 százalékát képezte. Az egészségügyi ellátás mérhetetlen hiányosságát tükrözi az a tény is, hogy az 1855. évi kolerajárvány idején míg Csehországban tízezer lakosból tizen haltak meg, nálunk százhuszonegyen.

A 19. század második felében az orvosok száma, bár lassú ütemben, de növekedőben volt. Ezt követően a középfokú egészségügyi személyzet kiképzése is megkezdődött. Az ország nagyobb városaiban alsebéz és bábaképző iskolákat létesítettek, ezek azonban nem tudták a valóságos szükségletet kielégíteni. A kolozsvári alsebézeti iskolának – ahova négy polgári előképzettséggel vették fel a növendékeket – 1867-ben csupán 38 növendéke volt. A budapesti bábaképző intézetből – ahol a növendékek száma 100 alatt volt – Nagyvárad is kapott végzeteket. Az Állami Levéltár itteni fiókjában őrzik „tiszteséges Kolbenheimer Juliánna” szülésznői diplomáját, aki 1853-ban végezte el a budapesti bábaképző iskolát és Nagyváradon folytatta praxisát.

Szakképzett személyzet hiányában a szülőknek képesítetlen szülésznők látták el. Ezek rendszerint idősebb asszonyok voltak, akik maguk is többször szültek, és ismereteiket tapasztalati úton szerezték. Egyesek komoly tapasztalatok birtokában, foglalkozásszerűen űzték a bábamesterséget. Mivel ismereteiket kizárólag empirikus úton szerezték, függetlenül az emberi szervezet működésének és kórokeinak ismeretétől, ténykedésüket számos komplikáció, fertőzés, baleset kísérte. A váradi Borbélyok Nemes Társasága statútumában nem szerepel a szülőknek adandó segítség, és semmilyen más dokumentum nem utal erre. Ilyen körülmények között érthető a fent jelzett statisztikai könyv állítása, miszerint „nálunk szülés közben sokkal több szülőnő hal meg, mint Ausztriában”.

A magas halálozási arány, a szülők és újszülöttek körében szükségessé tette egy olyan egészségügyi intézet létrehozását, amely a legfájóbb, legnagyobb gondot okozó szakban középfokú egészségügyi személyzettel lássa el a várost, megyét. Így került felszínre a nagyváradi Bábaképezde megalapításának kérdése.

A nagyváradai Bábaképezde

Az intézmény létrejöttét a képzett egészségügyi személyzet hiánya sürgette. De nagymértékben hozzájárult a lakosság kulturális és gazdasági megerősödése is, amely egyre nagyobb igénnyel lépett fel az egészségügyi ellátás terén. Létrejöttéhez különlegesen hozzájárult dr. Konrád Márk kiemelkedő egyénisége, szakmai képzettsége, kiváló szervező készsége. Mindezek a tulajdonságok dr. Konrád Márkot Nagyvárad minden idők legkiválóbb alakjai közé emelik.

Az iskola elsődleges anyagi alapját a „Pórujárta leányok otthona” képezte, melyet még 1823-ban hoztak létre a volt városi tisztii főorvos, Dudek Joachim Alapítványából. Ez az intézmény a Körös bal partján, a Dudek utcai (Duiliu Zamfirescu) Dudek Alapítvány épületében foglalt helyet. Itt azok a városba került, főleg falusi leányok leltek otthonra, akik teherbe estek és a korabeli előítéletek miatt nem mehettek vissza a falujukba. Ezek a leányok az otthonban maradhattak mindaddig, amíg gyermeküket megszülték, illetve amíg az otthon vezetősége olyan

helyre helyezte őket, ahol a gyermekükkel együtt befogadták. Az épület azon részét, amelyben a terhes leányok otthona volt, a Dudek utcai transzformátor építésekor lebontották.

Az intézet alapításához a fentiek mellett hozzájárult további hétezer forint a Dudek Alapítványból, valamint közadakozásból befolyt összegek.

Dr. Konrád Márk igazgatása alatt, az iskola 1873. január hetedikén megkezdte működését. Az intézmény fontosságát hangsúlyozandó, megnyitáskor jelent volt az akkori egészségügyi miniszter, Markusovszki Lajos neves professzor. Az épület állapota, – amint az az 1874. évi igazgatói jelentésből kitűnik – még az akkori kórházakról alkotott

Dr. Konrád Márk, a régi Bábaképezde első igazgatója (1873–1914)

A régi Bábaképzede, a mai fertőző (járvány) kórház utcai pavilonja

felfogás szerint is alkalmatlan volt szülőotthon számára. Az épület, melyet előzőleg tíz éven át városi fogdának használtak, majd egy javítóintézetnek adott helyet, igen elhanyagolt állapotban várta új rendeltetését. Az új intézmény megalakulásának pillanatában tizenkét ágygal rendelkezett, melyet három kórteremben helyeztek el. A szülőszoba egyben a felügyelőnő szálláshelye is volt. Ezért alig két évi fennállás után, közadakozásból és a Dudek Alapítvány újabb összegéből az iskola új helyiséget kapott a jelenlegi Járványkórház utcai, akkor még földszintes épületében, ahova 1881-ben be is költözött. Itt az ágyak számát már huszonkettőre emelték, és a tanítás is jobb feltételek mellett folyt. Az intézet most már előadóteremmel is rendelkezett. Az igazgató munkáját két segédorvos támogatta, akik bent laktak az intézetben, ezáltal biztosítva volt az állandó szolgálat is. A növendékek kezdetben kint laktak a városban, „ki hol tudott”. Az intézetet fokozatosan bővítették. Először emelettel látták el, majd 1896-ban az iskola újabb emeletes épülettel gyarapodott. Miután létrehozták a városi vízműtelepet, csatornázták és vízhalózzal látták el az iskolát. Fokozatosan emelték az ágyak számát is, s lehetővé tették a vidéki növendékek bentlakását. Így 1901-re az ágyak száma ötvenhét, majd 1945-ben nyolcvanra emelkedett.

Az 1896-ban épült új pavilon a kórház udvarán

Konrád doktor tisztában volt az iskola előtt álló feladatokkal. Ezért a növendékeket főleg a falvakból toborozta, ahová az iskola elvégzése után vissza kellett térniük. A falusi környezetből besorolt növendékek kiképzése komoly didaktikai és pedagógiai munkát igényelt. A növendékek nagy része teljesen vagy részlegesen írástudatlan volt. Így például az 1873. évi téli évfolyam huszonnyolc növendéke közül csak öten tudtak írni-olvasni, hét részlegesen (gyengén olvas), tizenhat teljesen analfabéta volt. Az évi jelentés szerint, rengeteg időt rabolt el az írás-olvasás tanítása, ami nagy mértékben hátráltatta a szakmai oktatást.

Nem volt ingyenes a tanítás. A növendékek elég magas tandíjat fizettek. Egyesek ösztöndíjban részesültek. Esetenként a falvak vagy községek küldtek képesítésre növendékeket és fedezték a tanítás költségeit. Különben a növendékek száma csoportonként harminc és ötven között ingadozott, majd a századfordulóra nyolcvanra emelkedett. A kiképzési idő öt hónapig tartott, így évenként két csoport növendék került ki az iskolából. A 19. század végéig mintegy kétezer bábát adott az iskola az egészségügyi hálózatnak, melyek nagy része Bihar, Szilágy, Szatmár, Békés, Hajdú, Maramaros és Temesvár megyében helyezkedett el. 1899-ben dr. Édelmann Menyhért, Bihar megye tisztii főorvosa

szerint, a csecsemő- és gyermekhalandóság érezhetően javult. A gyermekágyi láz – amely régebben nagyon sok áldozatot szedett – a század végére a megyében évi nyolctíz esetre csökkent. Az anya- és gyermekvédelem terén mutatkozó javulás nagy mértékben a Bábaképző iskola létének, illetve a városban és falvakon működő képzett szülész-nőknek volt köszönhető.

1901-ben az egységes Bihar vármegyének negyvenhárom orvosi körzetéből negyvenkettőnek volt orvosa. A körzetek azonban igen kiterjedtek voltak: egyesek ötven, sőt ennél több helységet is magukba foglaltak. A folyamatos bábaképzés ellenére, 447 településnek semmiféle képzett egészségügyi személyzete nem volt. Ezért 1902-ben, a Belügyminisztérium kezdeményezésére nyolchetes szakmai tanfolyamokat szerveztek. E kurzusok végzettjeinek működési területét erősen körülhatárolták. Csak ezernél kisebb lakosú helységekből dolgozhattak.

Az iskola évi jelentéseiből – melyeket felsőbb hatóságaihoz, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz intézett – kiderül, hogy a tanterveket és programokat a tanintézet igazgatója készítette. Amint Konrád Márk doktor egyik jelentésében írja, az iskola végzettjeinek tevékenysége a falvakban nem szorítkozhat csupán a terhesek és a szülők ellátására, de – orvos hiányában – segítséget kell nyújtaniuk a lakosság további rétegeinek is, hogy meggátolják ezeknek a sarlatánokhoz és javasasszonyokhoz való fordulását. Amint Konrád doktor kifejtette, az iskola végzettjeinek közvetítő szerepet kell játszaniuk a körorvos és a betegek között, különösen a nehezen megközelíthető és a körzet székhelyéhez távol eső tanyákon és falvakban.

Mindezeket a követelményeket világosan tükrözi a Konrád doktor által készített kiképzési program, amely a következőket foglalta magába:

A Bábaképezde kézirásos évi jelentései (1874–1905)

- szülészet és nőgyógyászat, heti 10 óra;
- gyermekápolástan, heti 2 óra;
- betegápolás és elsősegély-nyújtás balesetek, valamint sürgősségi betegségek esetében, heti 4 óra;
- fertőző betegségek felismerése és megelőzése: szükség szerinti óraszámmal;
- nőgyógyászati betegbemutatás, heti 2 óra, majd 1896-tól heti 4 óra;
- írás-olvasás és alapvető számtani műveletek, heti 3 óra;

1894-től gyermekgyógyászat és gyermekvédelemmel bővült a kiképzési program, majd 1897-től szülés előtti felügyelettel.

Ezt a komplex programot a korabeli környezeti és egészségügyi viszonyok diktálták. A vármegye területén a különböző fertőző betegségek – malária, hastífusz, vérhas, diftéria, orbánc – otthonosak voltak. Az iskola alapításának évében még kolerajárvány tizedelte a város lakosságát. Ezért a kiképzés arra törekedett, hogy az iskola végzettjei – megőrizve szakosított képesítésüket, ismereteik színvonalán belül – polivalens egészségügyi dolgozók legyenek, akik a szülés asszisztenciáján túl, a falu lakosságának számos más egészségügyi problémáját is meg tudják oldani. Ez a sokoldalú képzés tette lehetővé, hogy a szakhálózat feltöltése után, de addig is, az iskola számos végzettje, mint kórházi ápolónővér megállja a helyét.

A korabeli programokat átnézve elcsodálkozunk azon, hogy ezek a részlegesen analfábéta növendékek miként tudták elsajátítani rövid öt hónapos kiképzési idő alatt a programokban felhalmozott anyagot. Ennek magyarázatát a tanügyi személyzet hozzáállásában, türelmében és pedagógiai hozzáértésében találjuk meg. Ezek az emberek nemcsak jó orvosok voltak, de nagy ügyszeretettel végezték feladatukat. A növendékek kora reggeltől, délelőtt kilenc óráig gyakorlati betegbemutatáson vettek részt. Kilenctől tizenegyig az alaptantárgyak előadásait hallgatták, majd déli két óráig várandós nők vizsgálatával és ápolásával foglalkoztak. Délután két-három órán át, az addig leadott anyagot beszélték meg az iskolaorvos asszisztensei segítségével. Utána további előadások következtek. Hetenként kétszer dr. Fuchs József és dr. Pollák László főorvosok betegbemutatást tartottak a növendékek számára a megyei kórház nőgyógyászati osztályán.

Nagymértékben emelte az előadások színvonalát az iskola kiváló minőségű tanszer-készlete, szemléltető eszközei. Ezek napjainkig megmaradtak, megőrizték aktualitásukat, és az egészségügyi iskola tulajdonában vannak.

Bár az iskola programjait az igazgató állította össze, a tanítást a hivatalos „Bábakönyv” alapján végezték, amely a növendékek rendelkezésére állt. Ehhez járult még az igazgató által – a tantervnek megfelelően – szerkesztett Betegápolási tankönyv. Használták még az iskolában a „Kisbaba könyv”-et is, amely szintén érvényben volt. Ezt dr. Popovici Miklós, iskolai orvos-asszisztens lefordította román nyelvre. Ez utóbbi a magyarul nem tudó növendékeket rendszeresen szeminarizálta románul.

A gyakorlati oktatás minősége és a kiképzendő növendékek száma az intézet kapacitásának, illetve a születések számának függvényében állt. 1873-ban az intézetben csupán ötvenhárom szülést regisztráltak. Ez a szám fokozatosan emelkedett, és 1890-ben elérte a százhatvanégyet, 1904-ben a kétszáznégyet, majd 1914-ben az ötszázharmincötöt. Ez már komoly alapot képezett a növendékek gyakorlati ismereteinek alapos elsajátításához. A gyermekágyi láz és más fertőző betegségek, valamint minden egyéb természetű kórházi fertőzés előfordulása jelentősen csökkent a környezeti feltételek javulásával. A hastífusz, diftéria, variola, a nemibetegségek, melyek az iskola kezdeti éveiben szokványosak voltak, erősen lecsökkentek. Elképzelhető milyen nehézségbe ütközött a kezdet kezdetén egyes fertőző betegek elkülönítése, amikor az intézet csupán három kórteremmel rendelkezett. Mindezek ellenére a növendékek képzését komoly alapossággal végezték. A vizsgákról készített jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy a vizsgatételeket igényesen állították össze, hogy a végzősök ismereteit figyelemmel és alapossággal ellenőrizték.

Dr. Konrád Márk 1914-ig, nyugdíjba vonulásáig vezette az iskolát. Ő oktatta az alaptantárgyat: a szüléset és nőgyógyászatot. Számos szakdolgozata jelent meg az Orvosi Hetilapban, ahol rendszeresen ismertette a nagyváradi Bábaképzede híreit is. Munkáját dr. Jakab László, dr. Popovici Miklós és dr. Rácz Ödön segítette, maj dr. Julier Vilmos, aki később Nagyvárad egyik kiváló szülész-nőgyógyásza lett. 1894-től dr. Schiff Ernő gyermekorvost is megnyerték az iskola tanári kara számára. Alapos felkészültségét mi sem bizonyította jobban, mint

Dr. Julier Vilmos

az a tény, hogy később, amikor megalakult a debreceni orvostudományi egyetem, dr. Schiffet meghívták a gyermekgyógyászati tanszékre.

1914-től az iskola vezetését dr. Konrád Márk fia, dr. Konrád Ferenc vette át. Az ifjú Konrád doktor tudományos érdeklődési köre főleg a kórbonctan és a klinikai laboratórium felé irányult. Vezetése idején az iskola boncteremmel gazdagodott. Ő 1920-ig állt az iskola élén. Ekkor annak irányítását dr. Nemeş Alexandru vette át. Vezetése alatt a képzési idő egy évre emelkedett. 1922-ben a Helytartó Tanács egészségvédelmi osztálya – a romániai bábaképző iskolák programjának

megfelelően – a képzési időt két évre emelte. Ugyanebben az évben az iskola tanügyi részlegét különválasztották a kórházi részlegtől. Ezek külön-külön önálló intézményekké váltak, de mindkettőnek azonos igazgatója volt dr. Nemeş Alexandru személyében, bár azok más-más minisztériumok alárendeltségébe tartoztak. Érdekes megjegyezni, hogy az 1922-es évi vizsgajegyzőkönyveket Nemeş doktoron kívül az aradi, temesvári és szebeni szülésznői iskolák igazgatói is aláírták.

1932-ben a kórházi részleget beolvasztották a Bihar megyei Közkórházba – mint szülészeti-nőgyógyászati osztályt –, de az iskola továbbra is a Közoktatási Minisztérium alárendeltségében maradt. A kórház szülészeti-nőgyógyászati osztályát dr. Costa Romulus vette át. Ez a részleg képezte tovább a független Bábaképezde gyakorló kórházát.

1940-ben visszaállították az iskola régi státusát, illetve újraegyesítették a kórház szülészeti osztályával. Az iskola vezetését dr. Vajna Gábor vette át. Munkájában Szőnyi, Csapó és Csiszár doktorok segítettek. Dr. Vajna 1945-ig állt az intézet élén, majd néhány hónapos átmeneti igazgatás után, dr. Nemeş Alexandru visszatért az intézet élére. Számos munkatársa közül Hulea, Prodan, Palade, Hirsch, Adler, valamint Frimu doktorok nevét sikerült fellelni.

1949-ben az intézet újra szétvált. Egyrészt megalakult az önálló szülészeti-nőgyógyászati kórház „Maternitate”, „Szülőotthon” név alatt a régi, váraljai zsidó kórház épületében, amely átvette az iskola klinikai részlegét is, és a növendékek számára a gyakorlati kiképzést is biztosította. Másrészt a magára maradt tanügyi részlege az iskolának Lengyel Anna igazgatása alatt átmeneti elhelyezést kapott. Ez az iskola rövidesen egyesült az 1949-ben alapított védőnői iskolával és mint 40-es számú Egészségügyi Iskolaközpont folytatta működését a volt Pénzügyőrség, mai járványkórházi hepatitisz osztályának helyiségeiben.

A más típusú egészségügyi személyzet képzésének kísérletei

Az ápolónővérek, laboránsok, védőnők és más profillal rendelkező egészségügyi személyzet nevelése nem haladt párhuzamosan a bábaképzéssel. Mivel az ápolószemélyzet többségének nem volt iskolai képzése, sokáig a közép- és alapfokú személyzet között a feladatok nem voltak eléggé világosan körülhatároltak. Maga az ápolónői tevékenység is akkor még sokkal egyszerűbb volt, mivel az orvostudomány még nem volt technicizálva. A vizsgálati módszerek nem igényelték a betegek szakszerű előkészítését. A gyógyszeradagolás is egyszerűbb volt, nem használták a ma ismert technikai módszereket: injekciózást, perfuzálást, intravénás táplálást, vérátömlesztést stb., amit ma a képzített segédszemélyzet természetesen végez.

Amikor ezek a komplexebb módszerek megjelentek, azokat eredetileg csak orvosok alkalmazhatták.

A szaporodó egészségügyi intézmények ápoló személyzetét részben a helyileg kiképzett ápolónők, másrészt az alapfokú személyzet soraiból kiemelkedett nővérek alkották. Ezek közül sokan hosszú szolgálati éveik során, kiváló és odaadó ápoló személyzetté váltak.

Előfordult, hogy más városokban már működő nővériskolák végzettjei elkerültek Nagyváradra is, s ezek megosztották ismereteiket az ápoló személyzet többi tagjával. Azonban a legmegbecsültebb ápolónővérek a Bábaképezde végzettjeiből kerültek ki, akik közül többen ápolónővérként helyezkedtek el.

1897-ben Bajorországból egy – a betegápolásra szakosodott – apácarend érkezett Nagyváradra. Tagjai azonnal beléptek a megyei kórház szolgálatába. Munkásságuk folyamán új módszereket és új légkört terjesztettek a kórházi ápoló személyzet körében.

Nővérképzéssel foglalkozott a Vöröskereszt is. Iskoláikban önkéntes segédápolónőket neveltek. Végzettjeik közül sokan a kórházak szolgálatában maradtak, és idővel kiegészítették iskolai tanulmányaikat. Ilyen iskolák működtek a korabeli sajtó szerint Nagyváradon 1914-ben, majd 1935-ben.

A két világháború között az egészségügyi segédszemélyzet hiánya arra késztette a kórházak vezetőségét, hogy maguk foglalkozzanak azok szervezett nevelésével. Így 1931 és 1934 között a Szent-József szanatóriumban (Ion Creangă tér 2. szám. Ma a fogorvosi fakultás székhelye). Dr. Guttmann Jenő és dr. Erdész István egy magánjellegű nővériskolát vezettek. Hasonló nővériskola működött a Zsidó Kórházban is.

A második világháború alatt, főleg annak utolsó szakaszában, amikor Nagyvárad is a front keresztüzzébe került, számos önkéntes vonult be a kórházakba, hogy a hivatásos személyzet segítségére legyen. Ezek közül több nővért, akik munkájukkal és lelkiismeretességükkel kitűntek – bár semmiféle diplomával vagy egészségügyi iskolával nem rendelkeztek –, a kórházak a háborús évek után is visszatartották. Majd később a kórházak és a közben megalakult állami egészségügyi iskolák miniszteri határozat alapján, esti kurzusokat szerveztek tapasztalati ismereteik kiegészítésére, és az egészségügyi iskolában tett vizsga után, államilag érvényes diplomát nyertek.

1945-ben, dr. Mandel Miklós és dr. Hajmánszky Dezső főorvosok egy hat hónapos nővérképző-kurzust szerveztek a megyei kórház keretén belül, harmincöt növendékkel. Ugyanakkor dr. Deutsch Elemér igazgató főorvos egyéves kurzust indított az újra megnyitott Zsidó Kórházban, harminc növendékkel. Az 1947–48-as tanévben dr. Grüner Géza laboratóriumi főorvos egyéves laboráns iskolát szervezett, dr. Bálint Sándor osztályvezető főorvos pedig gyermekápolónői kurzusokat indított a szakkórház keretében. Hasonló tanfolyamok más intézményekben is működtek. Mindezen iskolák, kurzusok végzettjeit, kétéves kórházi gyakorlat után 1949-ben, az Egészségügyi Minisztérium által kinevezett bizottság, az Egészségügyi Műszaki Középfiskola keretén belül levizsgáztatta és megfelelő diplomával látta el.

AZ 1948-AS TANÜGYI REFORM EGÉSZSÉGÜGYI VONATKOZÁSAI NAGYVÁRADON

Az Egészségügyi Műszaki Középiskola megalapítása

Komoly változásokat hozott a középfokú egészségügyi oktatásban is az 1948-as tanügyi reform. Nagyvárad egyike volt azon városoknak, ahol a tanügyi reform – anélkül, hogy érintette volna a régebbi iskolákat – egy egészségügyi műszaki középiskola létrehozását irányozta elő. Ez az iskola idővel egészségügyi technikummá nőtte ki magát.

A megnyitandó intézmény igazgatójának – a tartományi egészségügyi igazgatóság javaslatára – az Egészségügyi Minisztérium e sorok íróját jelölte ki. Az egészségügyi osztály akkori igazgatója, dr. Šerbu Zoltán egy utcai beszélgetés folyamán közölte velem, hogy Nagyváradon egy négyosztályos nővérképző iskola létesül, amelynek én leszek az igazgatója. Nagyon meglepett az információ, annál is inkább, mivel féltettem orvosi munkámat, kórházi beosztásomat. Idegenkedésemet próbáltam Šerbu doktorral megértetni. Biztosított, hogy orvosi munkámat nem kell feladnom. Ellenkezőleg, hangsúlyozta, a növendékek helyes irányú nevelésére olyan ember kell, aki benne él az egészségügyi hálózat, a betegellátás mindennapi problémáiban és tudja milyen feladatokra kell az eljövendő egészségügyi segédszemélyzetet nevelni. Hosszú vita után elvállaltam az iskola megszervezését és beindítását, kikötve, hogy csak a karácsonyi szünetig maradok, amíg az egészségügyi osztály megtalálja a megfelelő igazgatót helyettem... Utána ottmaradtam az iskola élén majd húsz évig.

Iskola szervezéséhez és annak vezetéséhez nem volt semmiféle tapasztalatom. A nagyváradi Kecskeméti Lipót Fiúliceumba jártam iskolába, és annak némely tradíciója még élt bennem. Azonban orvosi karrierem kezdetén a budapesti Bródi Adél-kórházban (ma az Orvostovábbképző Egyetem része) dolgoztam, ahol a néhai Róth professzor által létrehozott Eszter-nővérek világi rendjének iskolája működött. Annak tevékenységéből sokat merítettem.

Létesítésekor az iskola profilját valószínűleg nem gondolták át elég alaposan, ezért az első években sok változáson ment keresztül. Eredetileg, amint az iskola nevéből kitűnt – Școală Medie Tehnică de Moașe –, szülésznőket volt hivatott nevelni. De már a következő tanévben megváltoztatták a célját, és szülésznők helyett közegészségügyi és járványellenes hálózat munkájára kapták a további kiképzést. Így az iskola neve is Școală Medie Tehnică de Oficianți Sanitari-ra változott.

1948 novemberében indult be a tanítás a Páli Szent Vince apácarendhez tartozó Immaculata-nővérek zárdájának helyiségeiben, az akkori Transilvaniei utca 13. számú épületben, egy osztállyal, illetve negyvenhat növendékkel.

Az épület, amelyet a Tartományi Tanügyi Osztály az új egészségügyi iskola rendelkezésére bocsátott 1948 őszén, építészeti szempontból nem volt egységes. Egyes részeit különböző időszakokban építették.

Az Egészségügyi Műszaki Középiskola első növendékei
Roxin Erzsébet osztályfőnökkel és dr. Vasile Spineanu városi tisztii főorvossal

Megfelelő dokumentáció hiányában Nagyvárad egykori főépítéséhez, a város kiváló épülettörténészéhez, néhai Elbán Károlyhoz fordultunk. Leánya növendékünk volt, ő maga szülői bizottsági tagként mindig maximális segítséget tanúsított az iskola problémái iránt.

Az utcára néző homlokzati rész földszintjének nyugati szárnya (az igazgatói irodától a biokémiai laboratóriumig) az épületcsoport legrégebbi részét képezi. Minden valószínűség szerint 1725-ben épült. Ez az épületrész a római katolikus püspök lakásául szolgált. Az eredeti épület egy méterrel beljebb volt a mai utcai frontnál és csupán földszintes volt. 1742-ben az épületet átépítették és emeletet húztak rá. Ez alkalommal az épület homlokzatát előre hozták egy méterrel, anélkül, hogy az eredeti falat lebontották volna. Így a homlokzati fal szokatlanul vastag lett, az alagsorban elérte a 260 cm-t. Az emeleti résszel egyidőben építették az udvari földszintes épületeket: a gondnoki lakást, a tornaterem öltözőjét, valamint a karbantartó műhelyeket. Ezek az udvari épületek eredetileg a püspöki lak melléképületei voltak, majd egy óvodának adtak helyet. A tornatermet a földszintes épületek egyik előregedett, romos helyén építettük fel.

Nem ismerjük az udvari épületek tulajdonjogi viszonyait, csupán annyit tudunk, hogy 1856-ban Krauser György kapitány özvegyének a tulajdonát képezték. Ő lemondott tulajdonjogáról, hogy ott csecsemőotthont és óvodát létesítsenek. Négy év múlva a csecsemőotthon és óvoda mellett egy elemi leányiskolát is létrehoztak. Az Immaculata-nővérek-vezette iskolában, mely az utcai emeletes épületben foglalt helyet, a növendéklétszám hamarosan elérte az öt-hatszázat. Miután az iskola kinőtte ezt az épületet is, megvásárolták a szomszédos üres telket, ahol 1870-ben új emeletes szárny építésébe fogtak (az utcai homlokzat keleti része, a jelenlegi titkárságtól az udvarra forduló szárnyban lévő konyháig). Az elkövetkező években felépítették az udvari L-alakú emeletes épületrészt, amely szervesen kapcsolódik a régi, utcára néző épülethez. Az építkezést több szakaszban végezték, és csak 1926-ban fejezték be.

1955-ben, amikor egybevonták a tartomány összes egészségügyi iskoláit, az intézet megkapta a Duiliu Zamfirescu utca 3. szám alatti épületet. Itt addig az akkor feloszlott Pénzügyi Technikai Középiskola

működött. Ezt a műemlékként számontartott épületet Komor Marcell és Jakab Dezső jeles műépítészek tervezték, a szecessziós stílus jegyében, városi kaszinónak. Az épület 1908-ban lett kész, de eredeti rendeltetésében rövid ideig maradt. A Kereskedelmi és Iparkamara székhelyéül szolgált az első világháború utáni évekig, amikor is a Kamara új helyiségbe költözött és az épületben a Kereskedelmi Leányiskola kapott helyet. Tőlük az épületet a Pénzügyi Műszaki Középiskola, majd az Egészségügyi Műszaki Középiskola örökölte.

Mivel a bekebelezett szakmai iskolák diákotthoni szükséglete igen nagy volt, ezen iskolák helyiségei is az egészségügyi iskola hatáskörébe jutottak. Így került az iskola gondozásába – bentlakás céljából – a Nicolae Jiga (Lukács György) utca 76. szám alatti ingatlan két épülete. A 40. számú Egészségügyi Iskolaközpont General Magheru (Sztaroveczky) utcai 1. szám alatti épületéről az iskola lemondott a felnőtt-kórház javára. Ide telepítették a külön osztályként alakult hepatitisz kórházi osztályt, amely később, 1956-ban a Fertőző Kórház hatáskörébe került. Az iskola ugyanakkor lemondott a nővérképző helyiségeiről is (a Bulev. Republicii 31. szám alatti épületről), ahol a kórházi dolgozók gyermekei számára napközi otthont létesítettek.

Az iskola többszörszedságában lévő elhagyott zsinagógát, amit a Zsidó Hitközségtől béreltünk, ebédlőnek és díszteremnek alakítottuk át. A kertekhez melegházat építettünk (1952), tornatermet (1953), tároló helyiséget az egyre sokasodó szemléltető eszközöknek, fölötte terasszal (1956), összekötő folyosót a tantermek és az ebédlőterem között (1961), gyakorló műhelyt az orvosi műszerész szakosztályainak (1963). A hálósobákat kisebbekre alakítottuk át. Az alagsor szenespincéit a tanítás számára értékesítettük. Raktárakat, garázsokat, istállót építettünk. Az egykor olajozott hajópadlókat kicseréltük, az iskola összes termét leparkettáztuk.

Az iskola közvetlenül az Egészségügyi Minisztériumnak volt alárendelve, mind a tantervet, mind a tantárgyak programjait az iskola felsőbb hatósága dolgozta ki, melyeknek alkalmazása kötelező volt.

A nagyváradai Orvosi Iskolaközpont és az egészségügy szakmai (professzionális) tanintézményei

A következő tanévben az iskola már négy osztállyal működött; ezek közül kettő magyar nyelvű volt. Ebben az évben oszlatták fel az Ipari Technikai Középiskolát (Școală Medie Tehnică Profesională), és ennek magyar anyanyelvű növendékei számára a nyár folyamán a szaktantárgyakból tanfolyamot szerveztünk, hogy a tanév kezdetekor különbözeti vizsgával az egészségügyi középiskola második osztályába léphessenek. Az első évfolyamra felvett két osztály növendékeit, anyanyelvük vagy kérésük szerint, román vagy magyar tannyelvű osztályba írtuk be. A román és magyar tagozatot az Egészségügyi Minisztérium a Nagyváradai Orvosi Iskolaközpontba tömörítette.

A harmadik tanévben az iskola már hat osztállyal, illetve három párhuzamos osztállyal működött. De az iskola profilja ismét megváltozott: az intézmény felcseriskolává alakult át. A végzősök majdan általános orvosi ellátást nyújtó felcserdiplomát kaptak (felcer de asistentă medicală). Az 1951–52-es tanévben szülész-felcser (felcer-mamoș) növendékeket is beiskoláztunk, majd az azt követő tanévben, közegészségügyi felcsereket is (felcer igienist).

Mint fentebb említettem, az új műszaki iskola megszervezése nem érintette a már működő szakmai iskolákat és tanfolyamokat. Ellenkezőleg, a műszaki iskola beindításával párhuzamosan az Egészségügyi Minisztérium kiszélesítette és megerősítette Nagyváradon a szakmai, professzionális nővérképzést is az előrelátható szükségleteknek megfelelően. A régi Bábaképezde, melyet kórházi részlegétől elválasztottak – mint említettem –, Lengyel Anna igazgatása alatt tovább működött. Ugyanakkor további két szakmai jellegű egészségügyi iskolát létesítettek. Ezek egyike ápolónőket és védőnőket nevelt Balázs Ilona igazgatása alatt, a másik egészségügyőröket (oficianți sanitari) képezett, ennek igazgatója Uivaroșan Alexandru volt. A nővériskola a jelenlegi járványkórház hepatitisz osztályát befogadó pavilonjában, az egészségügyi iskola az egykori zsidó fiúárvaház Pavel utcai székházában működött. 1949-ben létrehoztak egy továbbképző tanfolyamot a már működő egészségügyőrök részére. Itt Tăut Zoltán vezetésével másfél

év alatt hat széria résztvevőit képezték tovább. Ezután az intézményt feloszlatták.

1951-ben az egészségügyi iskola átköltözött Belényesbe, és ápolónői iskolává alakult át. Ugyanez évben – amint már fentebb jeleztem – a Bábaképzede egyesült a nővériskolával és 40. számú Iskolaközpont néven működött tovább a már említett Balázs Ilona vezetésével.

1949-ben a Vöröskereszt is nyitott a megye területén három egyéves iskolát: Nagyváradon, Belényesben és Szalontán. A belényesi iskola egy év múlva feloszlott, a másik kettőt a szilágysomlyói vöröskeresztes iskolával együtt 1952-ben az Egészségügyi Minisztérium átvette, és a képzési időt – a törvényekben foglaltaknak megfelelően – két évre emelte. Jó eredményeket ért el a váradi iskola, amely előbb Vuia Tatiana, majd dr. Rosenberg Tibor és Niță Maria vezetésével ápolónővéreket nevelt. Ez az iskola mint önálló intézmény 1955-ig működött, amikor is a tartomány területén lévő összes egészségügyi jellegű iskolát beolvasztottak az Orvosi Iskolaközpontba, amely mostmár az Egészségügyi Iskolacsoport nevet kapta.

Az Egészségügyi Iskolacsoport

Az Egészségügyi Iskolacsoport számos iskolatípust foglalt magába, részben a különböző iskolák beolvasztása folytán, másrészt ezzel párhuzamosan az egészségügyi segédszemélyzet iskolatípusait is gyökeresen megváltoztatták. A technikai középiskolát gyakorlatilag megszüntették. Az előző években beiratott osztályok zöme befejezhette a felcserképző szakokat, viszont a szülésznői és egészségügyi szakok kivételével, az alsó osztályokat, valamint az újjólag, első évre jelentkezők osztályait szakmai (professzionális) iskolákká minősítették. Ezen osztályok növendékei mint felnőtt-, illetve gyermek-ápolónővérek, védőnők és szülésznők végeztek. A professzionális iskolát gyógyszerári laboráns, majd a következő tanévben klinikai laboráns osztállyal gazdagították. Az egészségügyiőri fiúosztály megmaradt, mint műszaki középiskola. A beiratkozottak befejezhették tanulmányaikat, de új növendékeket erre az szakra sem vettek fel. A műszaki iskola alapvető változáson ment át. Mint líceum utáni (posztliceális) iskola működött tovább, ahová csak az elméleti iskola elvégzése után lehetett beiratkozni.

Magyarországról tapasztalatcserére érkezett egészségügyi iskolaigazgatók
Félixfürdőben tanáraikkal és (balszáron) bukaresti kísérőjükkel

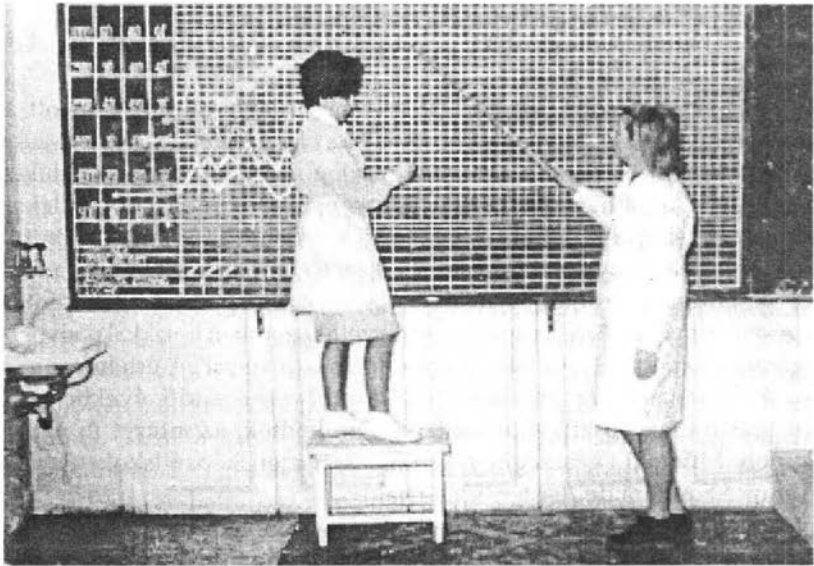
Két évvel később, az 1957–58-as tanév újabb változást hozott a középfokú egészségügyi oktatásban, így az iskola életében is. A műszaki középiskola, valamint a szakmai részleg beiratkozott növendékei végigjárhatták a már megkezdett iskola osztályait, de új növendéket csak az elméleti középiskola elvégzése után lehetett az iskolába felvenni. Ezt a rendeletet a betegevizsgálati és -kezelési módszerek, általában az orvostudomány rohamos fejlődése kívánta meg. Ez a középfokú egészségügyi, de főleg az ápolószeméllyel szemben is sokkal nagyobb igényvel lépett fel. Az iskola színvonala – a rendelet értelmében – sokkal magasabbra emelkedett. Az elkövetkezendő években az iskolában csak posztliceális osztályok működtek, az intézet új nevet kapott: Műszaki Egészségügyi Orvos Asszisztensképző Iskola (Școală Tehnică Sanitară de Asistenți Medicali).

Elképzelhető, hogy a különböző programokkal dolgozó iskola-típusok és azok szakma szerinti változatai hányféle programmal működtek. A fentiekhez még hozzájárult az is, hogy az osztályok

időnkénti profilváltoztatása egy-két évi átmeneti programot igényeltek. Mindez igen nagy törést eredményezett az iskola életében. Így például a már jól bevált, az egészségügyi vonalra alkalmazkodott hivatásos tanárok egy részétől meg kellett válni.

Szükségesnek tartottam ezt az igen komplikált iskolaszervezési történetet leírni, mivel végül is ebből alakult ki a nagyváradi Egészségügyi Műszaki Orvosi Asszisztensképző Iskola, amit Váradon röviden Egészségügyi iskolának hívnak. Ez a sok iskola, tanfolyam, továbbképző kurzus létrehozása és működtetése, majd másokkal való felváltása, részben a szakképesített egészségügyi személyzet hiányából, részben az irányító szervek elégtelen tájékozottságából eredt. Romániában még a két világháború közötti időszakban törvényesítették, hogy egészségügyi segédszemélyzetként csak az működhet, aki hét-nyolc osztályos általános iskola után, két-négy éves egészségügyi szakiskolát végzett. A háború utáni kezdeti zűrzavarban azonban részben a helyi hatóságok, de sok esetben a központi szervek is olyan iskolákat létesítettek, amelyek egy évi, sőt hat hónapi kiképzés után

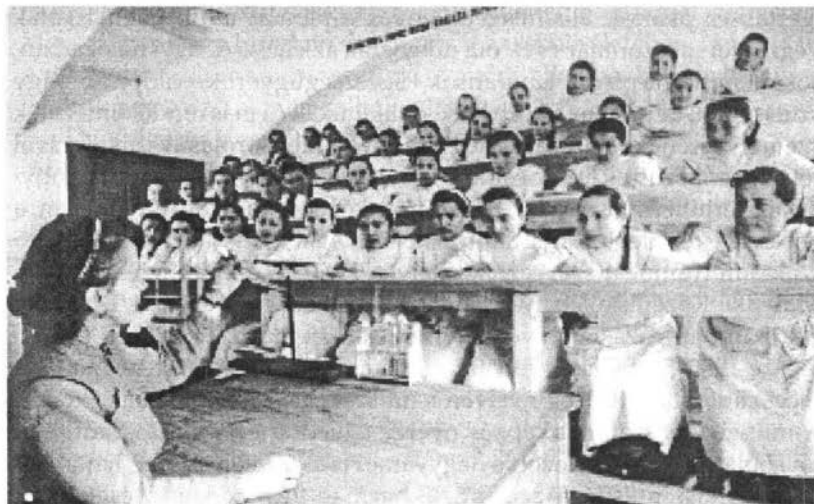
A lázlap vezetésének és leolvasásának oktatása az iskolában

ígérték és akartak államilag érvényes diplomát adni. Ezen iskolák végzettjei sokszor már évek óta dolgoztak az egészségügyi hálózatban, sokan mint nővérek, laboránsok, egészségügyiőrök, védőnők vagy szülésznők, de amikor a kórházak, poliklinikák és más rendelőintézetek személyzetének státusa rendeződött, újrabesorolásuk alkalmával felszínre kerültek képzésük hiányosságai. Így az Egészségügyi Minisztérium és a Központi Szaktanács közös határozata értelmében, a két évnél rövidebb időtartamú iskolák végzettjei számára kiegészítő szaktanfolyamokat szerveztek, melyek elvégzése és az Egészségügyi Műszaki Középiskolában a minisztérium által kinevezett bizottság előtti újvizsgázás után véglegesítették őket munkahelyeiken.

Az 1955–56-os tanév folyamán, minisztertanácsi határozat alapján megszűnt a nezetiségek nyelvén a műszaki és professzionális oktatás. A műszaki és szakmai képzés nyelve egyedül a román maradt, ami további változásokat hozott a nagyváradi iskola életében is. A határozat végrehajtási utasítása szerint, a harmad- és negyedévesek még befejezhették a műszaki iskolát anyanyelvükön, de az újlag iratkozott növendékek, valamint a másodévre iratkozandók már csak román nyelvű szakmai iskolába léphettek. Az érintett osztályok növendékei – mivel más iskolában sem folytathatták egészségügyi tanulmányaikat anyanyelvükön – tömegesen maradtak az iskolában az új körülmények között. Néhányan mégis elhagyták az iskolát, részben az oktatási nyelv megváltozása, de főleg az iskola típusának felcserélődése következtében.

Iskolánk növendékeinek nemzetiségi összetétele továbbra sem változott lényegesen. Azok a tanulók, akik magyarul kezdték az iskolát, de románul folytatták, megfelelő segítséget kaptak a tanári kartól, ugyanúgy mint az iskola megnyitásakor az 1948–49-es tanévben, amikor az intézet még nem rendelkezett magyar nyelvű tagozattal. Ezek a fiatalok, bár eddig magyar nyelven végezték az iskolát, bizonyos fokon már tudtak románul, eltérőleg az 1948–49-es évfolyamtól, mely egyáltalán nem beszélte a román nyelvet.

Az orvosok és hivatásos tanárok nagy része visszamaradt az iskola tanári karában és vállalta a tanítást az új körülmények között, néhányan köztük azonban, nagyon értékes elemek is, elhagyták az intézetet. Az általános műveltséget oktató tanárok nagy része az iskola típusának megváltoztatása következtében elvesztette a katedráját, így kénytelenek

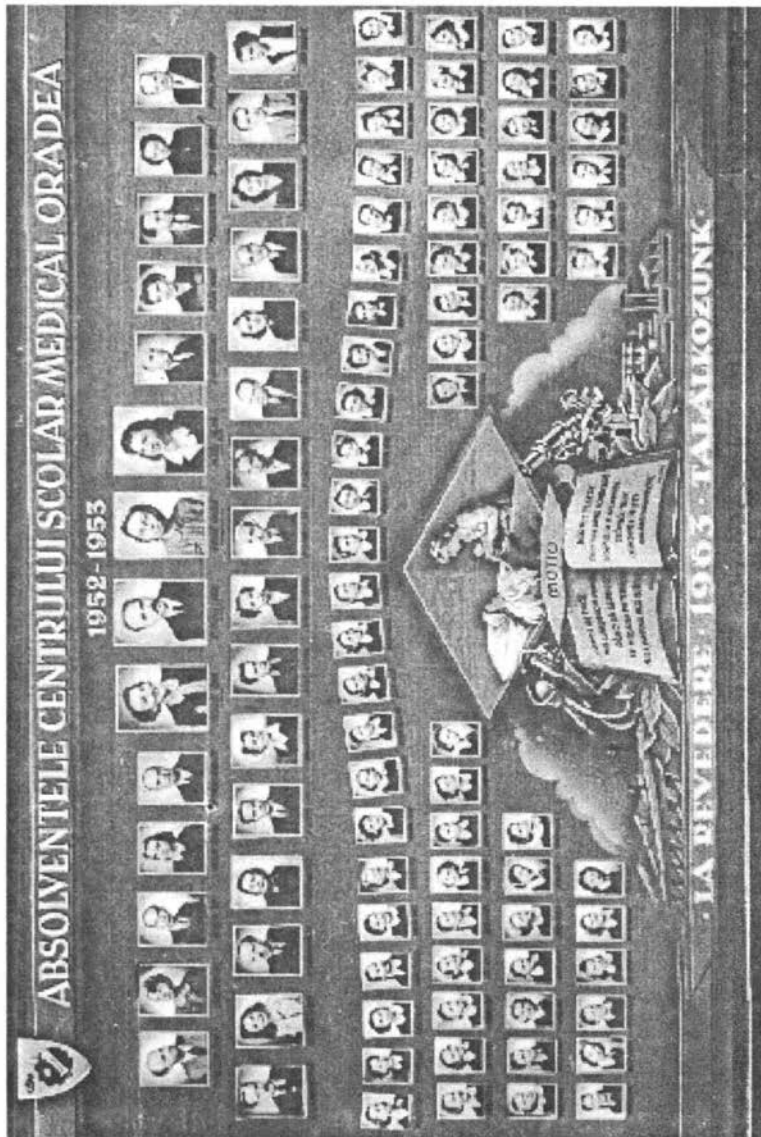

Távliuc Janina természetrajzóraja

voltunk őket a tartományi tanügyi osztály rendelkezésére bocsátani. Nagy veszteség volt ez az iskola számára, amit csak nehezen, és a nevelő munka átütemezésével tudtunk kiheverni.

* * *

A sok és különböző típusú és változatos profilú iskolák párhuzamos működése azt bizonyította, hogy nem csak a hálózatokat igyekeztek minél hamarabb megfelelő szakosított egészségügyi személyzettel feltölteni, de bizonyos fokú tájékoztatatlanságot is elértek a jövőt illetően. Jó példa erre az Orvosi Iskolaközpont, melynek előbb, 1948-ban szülész-női, 1949-ben közegészségügyi profilja volt, majd 1950-ben, a harmadik tanév kezdetétől felcseriskolává alakult át. Az iskola most már három párhuzamos, összesen hat osztállyal, majd a következő, 1951-52-es tanévben tíz osztállyal működött. A felcserek szakosításával párhuzamosan tovább szaporodott az osztályok száma is. Először csak általános betegellátásra szakosított felcsereket képeztünk. Ezeket szummáris betegvizsgálatra és elementáris diagnosztikára is ki kellett képezni. Majd szülész-felcserek és közegészségügyi felcserek képzésével

Az 1952-53-as évi végzősök tablója

Az 1957-es magyar nyelvű felcserostály végzősei

is megbízták az iskolát. Ez utóbbi szakkal az iskola padjaiba a fiúk is bevonultak. A képzési idő továbbra is négy év maradt, ami után a végzősök, 18 éves korukban diplomavizsgát tettek, és küldték ki őket önálló munkára.

Bár a felcserek sok éven át dolgoztak betöltetlen orvosi körökben egyedül, orvos nélkül, és az általános vélemény szerint megállták a helyüket, mégis az a véleményem, hogy a felcserképzés és a felcsereknek orvosi körökben kifejtett önálló munkája nálunk egy túlhaladott álláspont volt. Lehet, hogy csak pillanatnyi hiányokat igyekeztek pótolni a felcserekkel, hiszen amint megfelelő számú orvos hagyta el az egyetemek padjait, a felcsereket mint nővéreket vagy asszisztenseket kórházi, illetve kerületi munkára osztották be, ahol orvosok felügyelete alatt folytatták tevékenységüket. A szülészetre szakosított felcserek természetesen megőrizték profiljukat, és mint kórházi, szülőotthoni, illetve kerületi szülésznők dolgoztak tovább.

A megye, illetve a tartomány területén működő kisebb iskoláknak az Egészségügyi Iskolacsoportba (Egészségügyi Iskolába) való összevonása után, az összes iskola növendékei befejezhatték tanulmányaikat azon a szinten, amelyen kezdték, de az 1957–58-as tanévtől kezdődően – amint láttuk –, a betegápolás igényeinek megfelelően csak az elméleti középiskola végzettjeit lehetett felvenni.

Mind a középiskolai, mind a professzionális (szakmai) iskolák osztályai befejezték tanulmányaikat az 1958–59-es tanév végére. Így az intézetben az 1959–60-as tanév kezdetén csupán az elméleti középiskolával rendelkező növendékek maradtak. Az iskola egyneműsége által szükségessé vált az Egészségügyi Iskolacsoport címének megszüntetése. Ezáltal vált az iskola Orvosi Asszisztensképző Egészségügyi Műszaki Iskolává.

Az Orvosi Asszisztensképző Műszaki Egészségügyi Iskola

Igen nehezen barátkoztak meg azzal a gondolattal az elméleti középiskolát végzett ifjak és szüleik, hogy a líceum elvégzése után „betegápolói” vagy „szülésznői” pályát válasszanak. Sajnos, a líceumok igazgatói és tanárai is nagyrészt azonos véleményen voltak. Csak miután az első posztliceális végzettek elhagyták az intézetet és elkezdték áldozatos munkájukat a kórházakban, rendelőintézetekben, orvosi körzetekben – ahol szívesen fogadták őket –, akkor kezdtek a fiatalok tömegesen fordulni az egészségügyi iskola új formája felé. Ennek következtében az intézet beiskoláztatási terve évről évre emelkedett. De az első években csak nagy nehézségek árán tudtuk a beiskoláztatási tervet teljesíteni. Ezért az iskola tanárai felkeresték a megye és a környező megyék középiskoláit és meggyőző munkát végeztek az ügy érdekében.

Az 1959–60-as tanévben írásbeli választ kértünk középiskolát végzett növendékeinktől arra vonatkozóan, hogy mi készítette őket az iskolába való beiratkozásra, és mit csináltak a középiskola befejezése és az egészségügyi iskolába való beritakozásuk időközében? A válaszok őszintesége érdekében, azokat nem kellett aláírniuk. A növendékek 36 százaléka tanulmányaik megszakítása nélkül iratkozott az egészségügyi iskolába, 12 százaléka otthon tartózkodott és nem foglalkozott a jövőjével, 14 százaléka egy-két évig próbálkozott bejutni az orvosi vagy más felső iskolába, két százaléka katonai szolgálatát teljesítette, 36 százaléka beiratkozás előtt munkában volt, legtöbbször érettségi után, kisebb százalékuk munka közben végezte az esti líceumot, s annak elvégzése után igazodott irányunkba.

Ami az iskola felé való orientálódásuk okát illeti – a válaszok szerint –, a növendékek 50 százalékát az ügyszeret irányította az egészségügyi iskola valamelyik profilja felé. 14 százaléka, miután sikertelenül próbálkozott bejutni az orvosi vagy gyógyszerészeti fakultásra, orientálódott felénk. Négy százalékának családi okból kellett megszakítania főiskolai tanulmányait és eredeti elképzeléséhez hasonló munkát kívánt végezni. 18 százalékának semmiféle elképzelése nem volt a jövőjét illetően és szükségéből tájékozódott az egészségügyi felé. Öt százalék a gyermekszeretetet vallotta beiratkozásának indí-

tékául. A maradék kilenc százalék a családja, rokonai, egészségügyben dolgozó szomszédai és ismerősei tanácsára vagy rábeszélésére iratkozott az iskolába. Ezen adatokból kiderül, hogy a növendékek kb. 50 százalékaival komoly nevelő munkát kellett végezni, hogy eljövendő hivatásukat őszintén megszeressék és elejét vegyék a növendékek lemorzsolódásának.

Az évek folyamán az iskola iránt növekedett az érdeklődés. Újabb és újabb szakok nyíltak, felölelve az egészségügy minden ágát. Így az általános felnőttálózatnak szánt asszisztensek mellett, az iskola képezett ugyanilyen asszisztenseket a gyermekhálózat számára is, majd védőnőket, szülészeti-nőgyógyászati, valamint közegészségügyi asszisztenseket, gyógyszerész-, klinikai-laboráns- és röntgenasszisztenseket, fogtechnikusokat, fizioterápiára és gyógytornára profilált segédszemélyzetet, dietetikusokat, elektro-fizio-radiológusokat (a röntgen és más elektronikai készülékek javítására és karbantartására szakosított személyzetet), valamint orvosi műszerészeket, és végül terepmunkára kiképzett általános orvosi asszisztenseket. Az 1962–63-as tanévben az iskola növendékeinek száma megközelítette az ezret, majd 1966–67-es tanévben a két külső tagozattal együtt ezt a számot

Betegápolási gyakorlat az iskolában

Bemutatóterem az iskolai gyakorlatok számára

elérte. Belényesben orvosi asszisztens, Margittán szülész-nőgyógyász asszisztens osztály működött 1961-től.

Az alapos elméleti képzést igyekeztünk minél szorosabban összekötni a gyakorlati képesítéssel. Alapelve volt az iskolának, hogy – eltérően a régi nővérektől – az asszisztenseknek nem szabad mechanikusan dolgozniuk, hanem mindig tudniuk kell mit, mikor, miért tesznek, azaz ismerniük kell munkájuk elméleti alapjait. Erre annál is inkább szükség volt, mivel a diagnosztikai és terápiás módszerek állandóan bonyolultabbá és összetettebbé váltak és válnak, és ebből a munkából az asszisztensekre is újabb és újabb feladatok hárulnak. Ennek érdekében az iskolát megfelelő laboratóriumokkal és gyakorlótermekkel láttuk el, ahol a növendékek legalább annyi gyakorlati ismeretre tettek szert, hogy amikor megkezdődik a kórházi praxis, ne legyenek a személyzet, vagy a betegek terhére, hanem ellenkezőleg, azonnal hasznossá tegyék magukat. Mint érdekes és jellemző tünetet említem meg, hogy egyik igen igényes belgyógyász, osztályvezető főorvos, dr. Ștefan Pop a nyári gyakorlatok ideje alatt az osztályán csak növendékekkel dolgozott, természetesen az osztályos főnővér felügyelete mellett. Később ezt a kiképzési módszert más kórházi osztályok is átvették.

Rendhagyó osztályok

Igazgatói tevékenységem alatt két rendhagyó osztály végzett az iskolában. Az első még a felcseriskola idejében került hozzánk. Katonai szervek az iskolához fordultak, hogy továbbszolgáló állományuk különböző egységeinél altiszti és alacsonyabb rangú tiszti minőségben középfokú egészségügyi személyzet is működik, akiknek képesítését szeretnék emelni. Kérésüket az iskola felettes hatósága, az Egészségügyi Minisztérium személyzeti és tanügyi igazgatóságához továbbítottuk, javaslatunkkal. A felettes szervek a kérést jóváhagyták, de elég nehéz feltételek mellett. Látogatás nélküli tanfolyam keretében elfogadták, viszont kötelezték a tanulókat a felcseriskola mind a négy osztályának az elvégzésére. Egy-egy tanév anyagának elsajátítási idejét hat hónapban határozták meg, ami után vizsgát kellett tenniük. A tanévek folyamatosan, vakáció nélkül követték egymást, így a négy évet két év alatt végezték el. Függetlenül az utasításoktól, az illető katonai egységek parancsnokának jóváhagyásával, minden hatodik hónapot a növendékek az iskolában töltöttek. Itt a szaktanárok vezetésével a tanév anyagát átismételték, majd levizsgáztak. Tanáraink számára sok önkéntes munkát jelentett, de megelégedéssel nyugtázták, hogy ezek a harminc-, negyvenéves emberek a tanulást komolyan vették, és a diplomavizsga letétele után a polgári életben is érvényes felcserdiplomával távoztak az iskolából.

A másik rendhagyó osztály későbbi, a posztliceális műszaki iskola korából való. A városban élő görög menekültek kolóniája tagjainak már itt született gyermekei felnőttek, és sokan közülük szívesen fordultak az egészségügyi pálya felé. Az iskolában mindig voltak elszórtan görög növendékek, de a kérés most a felvételi vizsgák befejezése és beiskoláztatási terv lezárása után jött. Javasoltuk az Egészségügyi Minisztérium személyzeti és tanügyi igazgatóságában egy külön „görög osztály” létesítését – a kérésnek megfelelően – a gyermekhálózat számára. Egészségügyi és tanügyi hatóságaink engedélyezték az új osztály megnyitását, felvételi vizsga alapján gyermekgyógyászati asszisztens profillal. Az oktatási nyelv az új osztályban a román volt (hiszen görögül beszélő tanáraink nem is voltak), de a programot görög nyelv- és irodalom órákkal egészítették

ki. A görög kolónia központi szervétől kapott javaslat, a görög nyelv- és irodalom órák programja görög történelmet is tartalmazott. Görög tanárunk nem lévén, a tanügyi osztály egy Magyarországon végzett nyelv- és irodalom tanárt küldött ezen órák tanítására, aki viszont nem tudott románul. Nagyon jó és kedves osztály volt a görög leányok osztálya. Végzőseit az újonnan épített gyermekkórházba osztották be, ahol görögországi hazatérésükig jó munkát végeztek.

Az Egészségügyi Műszaki Iskola fejlődésébe, később törés állt be, amikor 1978-ban visszaállították az egészségügyi középiskolákat, egészségügyi líceum néven. Most már nem volt szükség az elméleti középiskolai végzettségre a beiratkozáshoz, mert valójában visszaállították a nemrég elvetett középiskolai oktatást, de főleg elméleti kiképzéssel. Az egészségügyi líceumok megalakulásukkor a Tanügyminisztérium iskolái voltak és az Egészségügyi Minisztérium iskoláitól függetlenül működtek. Így még nem befolyásolták annak beiskoláztatási tervét. Majd csak 1973-ban olvadtak be az egészségügyi líceumok is az intézetbe, végül 1978-ban megszüntették az asszisztensképzést a líceumok javára.

Talán még ennél is nagyobb visszaesést jelentett a professzionális iskoláknak 1965-ben történt visszaállítása a intézet keretében. Így a posztliceális és szakmai iskola egymás mellett párhuzamosan működött tovább az asszisztensképző iskola megszűntéig. A professzionális osztályok visszaállításával egyidőben a belényesi és margittai külső tagozatokat visszaminősítették posztliceális osztályokból professzionális osztályokba.

Az 1989-es forradalom újra visszaállította az asszisztensképzést elméleti középiskolai előképzettséggel.

Az asszisztensképzéssel kapcsolatban még egy megjegyzésem van. Nálunk, de Magyarországon is, a hajdani ápolónőt asszisztensnek hívják. Alárendelt segítségét (azaz asszisztensét) infirmierának, illetve segédápolónőnek nevezik. Számos nyugati országban az asszisztens elnevezés alatt az infirmierust, infirmierat, azaz nővérnek alárendelt segédápolónőt értik. Egyes, nyugatra szakadt egykori növendékeink kérelemmel fordultak hozzánk, hogy a diplomájukon kívül igazoljuk valóságos képesítésüket, mivel helyenként az asszisztensi diplomát segédápolónőivel azonosították.

A tanügyi személyzet

Az intézet kezdetben középiskola volt, ami nevéből is kiderül: Egészségügyi Műszaki Középiskola (Școală Medie Tehnică Sanitară). Végzett növendékei érettséginek megfelelő diplomát kaptak, amelyet az egyetemek és más felső fokú intézetek beiratkozás alkalmával elfogadtak. Ennek érdekében a programokat az egészségügyi és a közoktatási minisztériumi szervek úgy állították össze, hogy a szakmai képzésen kívül biztosítsák az általános műveltségi tantárgyak bizonyos szintű elsajátítását. Ezt persze csak nagy erőfeszítéssel és különös pedagógiai érzékkel rendelkező tanárokkal lehetett elérni. Heti 36 órás óraszámmal dolgoztak, ami az akkori hatnapos tanítás mellett napi hat órát jelentett. Az oktatást reggel hét órakor kezdtük. Ugyanakkor az elméleti középiskolák heti 30 óraszámmal dolgoztak. A leadott tantárgyaknak megfelelően a tanárok is két külön csoportot alkottak. Az elsőbe a hivatásos tanárok tartoztak, akik az általános műveltség és a műszaki ismeretek alapjainak elsajátítását biztosították, azaz: román nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom, történelem, földrajz, természetrajz, számтан, fizika, vegytan, francia és orosz nyelv, testnevelés, rajz, kézimunka. A második csoportba a szaktantárgyakat előadó tanárok voltak. Foglalkozásukra nézve főként orvosok, akiknek – bár magas képzettségű szakemberek voltak – nem volt tanári képesítésük. A különböző profilok programjának megfelelően, a szaktanárok között dolgozott számos gyógyszerész, biológus, biokémikus, fizikus, sőt egyes speciális szakokon mérnök is. Őt tanították az anatómiát, élettant, mikrobiológiát, parazitológiát, kórbonctant, kórélettant, gyógyszertert, közegészségtant, valamint a klinikai és laboratóriumi tárgyakat.

Volt még egy harmadik csoporthoz tartozó tanszemélyzete a mindenkori egészségügyi iskolának, az úgynevezett mestertanárral (profesor maistru). Ez utóbbiakat a különleges képességű és magas intelligenciával bíró ápolónővérek, védőnők, szülésznők, diétás nővérek, fogtechnikusok közül válogattuk ki, akik már több esztendő tölthettek közvetlenül a beteg ágyánál, kórházi laboratóriumokban, vagy az egészségügyi hálózat más egységében. Ők voltak hivatva a növendékeket gyakorlatilag kiképezni előbb az iskola gyakorlótermeiben, laboratóriumaiban, műhelyeiben, majd később a kórházakban és rendelőintézetekben, ahol együtt dolgoztak a növendékekkel.

Már a fentiekből is kitűnik, hogy a tanároknak és oktató mestereknek rendkívüli programok szerint kellett dolgozniuk. Ezért szükségesnek tartom megemlíteni azokat a kiváló tanárokat, akik ezt a nehéz munkát a lehető legmagasabb színvonalon végezték. Többen közülük ma a nagyváradi egyetemen fejtenek ki értékes tevékenységet. Az oktató és nevelőmunka megszervezésében és ellenőrzésében, valamint pedagógiai képezéssel nem rendelkező szaktanárok irányításában komoly szerep jutott az aligazgatóknak. Az iskola megalakulásakor az aligazgatói állást Botiş Valeria, román nyelv- és irodalomtanár töltötte be. Specialitásának megfelelően egyben a román nyelvet is tanította. A következő tanévben Botiş Valeriát felsőfokú oktatásra hívták meg, ezért az aligazgatói teendőket Ionescu Ana vette át. Az 1952–53-as tanévtől kezdődően a tanügyi szervek Varga Máriát javasolták az aligazgatói állásba, akinek komoly tapasztalata volt iskolaszervezés

Az iskola cégtáblája az igazgatókkal:
dr. Mózes Károly, Blassy Gertrud,
dr. Arendaș Leontin

terén, mivel azelőtt hosszú ideig igazgatta az Orsolya-intézet iskoláját, a jelenlegi Ady Endre Líceumot. Varga Máriát 1956-ban visszairányították eredeti munkahelyére, így az aligazgatói állás újra megüresedett. Ekkor az iskola ajánlatára, az intézet történelemtanárát, Blassy Gertrudot nevezték ki igazgatóhelyettesnek. Ő 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig töltötte be ezt a tisztséget.

Az 1955–56-os tanévben, amikor beindult a posztliceális asszisztensképzés és a felcserosztályok nagy részét visszaminősítették szakmai, professzionális iskolává, a tartomány területén működő valamennyi egészségügyi iskolát beolvastották az Orvosi Iskola-központba. Ekkor a növendéklétszám megközelítette a hat-százat. Tekintettel a sokféle iskolatípusra, valamint a magas

létszámra, az iskola kapott még egy aligazgatói állást. Ezt a beosztást az idecsatolt nővériskola igazgatója, Nițu Maria kapta meg. Annak ellenére, hogy munkáját jól végezte, a professzionális iskolák megszüntével egészségi állapotára hivatkozva elhagyta a tanügyi tevékenységét. Így az 1957–58-as tanév kezdetétől munkáját dr. Dudás Iosif, majd egy év múlva dr. Arendaș Leontin folytatta. Ez utóbbi később, a hetvenes évektől az iskola igazgatója lett.

Ide kívánczok még a két külső tagozat osztályfőnökeinek a neve is, akik a maguk hatáskörén belül aligazgatói teendőket is elláttak: Belényesben dr. Vidican Mihai röntgen-főorvos és Margittán dr. Kecskés László szülész-nőgyógyász főorvos.

Amíg az intézet megőrizte középiskolai jellegét, addig az általános műveltséget oktató, hivatásos tanárok – legalább is az első és második osztályban – dominálták a tanítást. Munkájuk nyomán az 1949–50-es tanévben az intézetet a tanügyi osztály a város első iskolájának nyilvánította; az Egészségügyi Minisztérium személyzeti és tanügyi igazgatósága, amint a tanfelügyelői jegyzőkönyvekből és a korabeli központi sajtóból kitérjük, éliskolának minősítette. Ezért szükségesnek tartom – ha nem is mindnyájukat, de kiemelkedő személyiségeket, akik hozzájárultak az iskola pozitív hagyományainak kialakításához – név szerint megemlíteni. Botiș Valeria felső fokú oktatásba való átirányítása után a román nyelv és irodalom tanítását mindkét tagozaton Ionescu Ana vette át, aki – mint fentebb láttuk – az aligazgatói teendőket is ellátta az 1949–50, 1950–51 és az 1951–52-es tanévekben. Az osztályok szaporodásával Takács Mária is csatlakozott a román nyelv oktatásához, majd ezt a munkát Sabău Maria vette át. A magyar nyelv- és irodalom oktatását a Nagyváradon jól ismert Vadász Margit végezte, aki a történelmet is magas szinten tanította mindkét tagozaton. Munkáját és annak eredményét a Romániai Magyar Szó A magyar nyelv oktatása Bihar tartomány iskoláiban című cikkében (1952. április 5.) kiemeli. Az osztályok sokasodásával mind a román, mind a magyar nyelvet Varga Éva is tanította. A számtant mindkét tagozaton Isztin Mária oktatta, aki a francia nyelvet is oktatta Oțetea Mariával a magyar, illetve a román tagozaton. Oțetea Mariának az az ötlete támadt, hogy francia nyelvű anatómiai szövegeket olvastasson a növendékekkel az órák alatt, hozzá akarván szoktatni őket a francia szakkifejezésekhez. Mindannyian érdekes kísérletnek tartottuk. Amíg az iskolában dolgozott, Isztin Mária készítette a tanrendet is, amely az osztályok sokasodásával és a

kórházakban, poliklinikákon dolgozó orvosokkal nem volt könnyű feladat. A természetrajzot Iliescu Marcela, majd Tăvăliuc Janina oktatta, a földrajzot Roxin Erzsébet tanította. Az iskola tornatanára kezdettől fogva Silvián Erzsébet volt, de a növendéklétszám szaporodásával munkájához Albanezu Areta és Buda Iosif csatlakozott. Mikor a növendéklétszám megközelítette, majd túlhaladta az ezret, további fiatal erőket kaptunk a testnevelés oktatásához. A rajzórákat előbb Goga Viorica festőművész és Varga Mária aligazgató, majd Ádám András neves váradi festőművész tartotta. Mivel a rajztanításhoz semmiféle programot vagy utasítást nem kaptunk, úgy határoztunk, hogy a rajzórák alatt anatómiai rajzokat készítettünk a növendékekkel, miáltal ezek az órák is a szakmai képesítést szolgálták.

Az általános műveltséget oktató tanárok között megemlítem még Harsányi Annát, aki a zenei alapfogalmakat tanította és az iskola énekkarát vezette mindaddig, amíg az intézet posztliceális intézménnyé vált.

Nagyon gyenge tanerőket kaptunk az orosz nyelv oktatásához az iskola fennállásának első éveiben. A megyei tanügyi osztály rendszerint vigyázott, hogy az iskolának komoly tanerőket küldjön, mivel a szaktantárgyakat nem képesített tanárok, hanem orvosok, gyógyszerészek és mások oktatták; mégis az iskola fennállásának első két évében az oroszórákat oroszul többé-kevésbé beszélő, igen változatos foglalkozású „tanerőkkel” biztosították. Majd csak az 1950–51-es tanévben kaptunk ezekre az órákra is egy kiválóan képzett tanárt, Grünberger Sarolta személyében, aki mindaddig dolgozott az iskolában, amíg az orosz nyelvet ki nem vették a programból. A professzionális és posztliceális iskola programjában már nem szerepeltek idegen nyelvek.

Az általános technikai szaktantárgyak; fizika, kémia, biokémia leadását eredetileg Straciuc Andrei gyógyszervegyész és Dóczi György végezték, majd Ghender Aurel, Szinnay Piroska és Gal Nicolae is bekapcsolódtak ezen tantárgyak oktatásába.

Már sokkal nehezebb feladat elé állította az iskola vezetését az orvosi szaktantárgyak tanárainak a toborzása. Arra törekedtünk, hogy ezeket a tantárgyakat magas képzettségű és a városban különleges megbecsülésnek örvendő orvosok, gyógyszerészek oktassák. Ezek az emberek pedig az egészségügyi hálózatban elfoglalt beosztásuk folytán nehezen biztosítottak időt az oktatás számára. Sokszor, de különösen a kezdeti időkben, amikor a szakemberek még nem ismerték fel az

iskola fontosságát, hosszú és nehéz meggyőző munkát kellett folytatni egy-egy szaktanár megnyerésére. Elképzelésünk szerint olyan szaktanárookra volt szükség, akik az illető specialitásban dolgoztak, közvetlenül a beteg ágyánál, illetve a szaklaboratóriumokban, s így napi munkájuk tapasztalataiból tudták, hogy mit várjanak majdani munkatársaiktól a megelőző és gyógyító munkában.

Az anatómia leadását dr. Ander Zoltán kezdte meg. Munkájának minőségét mi sem bizonyítja jobban, mint előadótanárkénti meghívása a marosvásárhelyi Orvosi-Gyógyszerészeti Intézetbe. Munkáját dr. Ionițoiu Gheorghe és dr. Orbán Lajos sebész főorvosok, valamint dr. Monosi Mihály röntgen főorvos folytatta, majd dr. Micloși Emil, a tartományi ügyészségi főorvos és Codrea Aurel kórboncnok főorvos, ma a nagyváradi orvosi fakultás előadótanára, valamint dr. Segal Norbert főorvos, nyugdíjazásáig a szemészeti osztály ov. főorvosa. A professzionális osztályokban az anatómiát Crainic Livia is tanította.

Az élettant és kórélettant kezdetben az igazgató, dr. Mózes Károly, de a klinikai tantárgyak beindításával, az iskola fennállásának harmadik évében ezt a tantárgyat dr. Salamon Pál belgyógyász főorvos vette át. Később a tantárgyat beolvasztották részben az anatómia, részben a belgyógyászat anyagába, s így az illető tantárgyak tanárai folytatták az élettan és kórélettan tanítását.

Mikrobiológiát és parazitológiát dr. Grüner Géza és dr. Fejes Vasile, dr. Crăciunescu Maria, dr. Codrea Magdalena főorvosok, és a későbbi professzionális iskolában Crainic Livia tanított.

A közegészségtant dr. Sándor János, a tüdőszanatórium akkori igazgató-főorvosa oktatta. A közegészségtani tagozaton a Közegészségügyi és Járványellenes Intézet (Sanepid) orvosai oktatták e tantárgyat, élükön dr. Răznicu Gheorghe és dr. Blassy Ervin igazgató, illetve osztályvezető főorvosokkal.

A klinikai tantárgyakat – amint már fentebb említettem – minden esetben az illető osztályok orvosai oktatták, olyanok, akiknek közvetlen kapcsolatuk volt a betegápolás problémáival az illető specialitásban. Így a belgyógyászatot dr. Deutsch Elemér, dr. Salamon Pál, dr. Diaconu Filofteia főorvosok oktatták, majd a posztliceális technikumban bekapcsolódott a munkába dr. Roman Lucia ov. főorvos is. A nővér- és bábaképző kis iskoláknak az egészségügyi műszaki középiskolába való beolvasztása után létrejött professzionális osztályokban a belgyógyá-

szatot dr. Rozor Aurel főorvos, dr. Eisenmeyer Jenő és dr. Nits György tanították.

A sebészetet dr. Bozsódi János ov. főorvos, dr. Rosenberg Tibor és dr. Morvay György sebész főorvos, majd később a posztliceális osztályokban német alapossággal dr. Kurt Wohlgemuth sebész főorvos oktatta. Mindannyiuknak sikerült a tantárgyat a növendékekkel megszerettetni.

Az ideggyógyászatot mindkét nyelvű tagozaton dr. Dragomir Leonida ov. főorvos, a budapesti ideggyógyászati klinika egykori előadótanára adta le mindaddig, amíg a tantárgyat be nem olvastották a belgyógyászatba.

A fertőző betegségeket az igazgató mellett a román tagozaton dr. Munteanu Paul főorvos, dr. Cozma Alexandru igazgató főorvos, dr. Micioși Lacrima Maria és dr. Manolescu Iancu szakorvosok tanították. A magyar tagozaton dr. Karácsonyi László ov. főorvos, dr. Mătușan Alexandru, valamint dr. Balázs István igazgató főorvos oktattott.

A bőr- és nemibetegségek tanára dr. Szentmiklósi Endre ov. főorvos és dr. Binder Ioan főorvos volt. A orr-fül-gégészetet dr. Sirban Ioan és dr. Meer Pál ov. főorvosok, a szemészetet dr. Munteanu Valer ov. főorvos tanította. Utóbbi két tantárgyat később beolvasztották a sebészeti programba.

Természetesen voltak az iskolának olyan szakjai is, ahol más szaktanárookra volt szükség. Ilyenek voltak a gyermekápolónői és -védőnői szakok, ahol a főszerep a gyermekgyógyászoknak jutott. Első gyermekgyógyász tanárunk dr. Bálint Sándor országosan elismert ov. főorvos volt, aki már a felcseriskolában is tanította a gyermekgyógyászatot. Bálint doktor különös szeretettel végezte a növendékek oktatását mind az iskolában, mind a kórházi gyakorlatok alatt. Nyugdíjba vonulása után dr. Mandel Etelka vette át a helyét, de őt aránylag hamar – Bukarestbe történt átirányítása folytán – elvesztettük. Ekkor már az osztályok száma a gyermekhálózat számára nevelt növendékekből is felszaporodott, így többen is oktatták a gyermekvédelmet és gyermekápolást, illetve azok szaktantárgyait. Megemlítem dr. Costa Angela igazgató főorvost, a gyermekkórház igazgatóját, dr. Curteanu Gabriel ov. főorvost, mindkét tagozat kiváló tanárát és lelkes nevelőjét, dr. Vlad Ioan, dr. Chitilă Eugenia és dr. Carp Gavril szakorvosokat.

A szülésznői osztályok szaktantárgyait, valamint a felnőtt ápolónői szakon oktatott szülészetet és nőgyógyászatot előbb dr. Leitmann Imre, majd dr. Erdeli Mihai ov. főorvosok, dr. Petca Emil igazgató főorvos és dr. Erdeli Maria. A margittai külső tagozatú szülésznőgyógyász asszisztensi szakon az alaptantárgyakat dr. Kecskés László tanította.

A posztliceális iskola megfelelő profiljain idővel bevezették a betegápolás elméleti oktatását és ennek keretén belül a funkcionális vizsgálatok módszertanát. Ezt a tárgyat az igazgató oktatta. Az első években hetenként megbeszélte a mester tanárokkal is a leadott anyag gyakorlatba való átültetésének módját. Ezekből a megbeszélésekből alakult ki a Betegápolás tanításának módszertana, amit a minisztérium személyzeti és tanügyi igazgatósága figyelemmel kísért, és ennek eredményeként megbízást adott egy ilyen tankönyv szerkesztésére.

Kezdetben a klinikai laboratóriumi szakon dr. Grüner Géza, később főként dr. Mircea Paula, dr. Fejes Vasile, dr. Codrea Magdalena, dr. Crăciunescu Maria váltak ki a tanítás munkájában. A gyógyszerügyi asszisztensek oktatását Kiss László, Kunea Pál főgyógyászok, és Balázs András, valamint Ghender Aurel gyógyszerészek végezték. Ők tanították az ágy mellett dolgozó asszisztens osztályokban is a gyógyszeriant. A fogtechnikusi szaknak szintén külön tanári kara volt. Itt oktatott dr. Talán György ov. főorvos, aki azelőtt a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet előadójára volt, valamint dr. Radó Béla fogtechnikusi képzéssel is rendelkező főorvos. A röntgen-asszisztensek kiképzésében vezető szerepet játszott dr. Kende József ov. főorvos, valamint dr. Spineanu Vasile, dr. Julier Vilmos főorvosok és dr. Mureșan Ioan szakorvos, aki az egészségügyi szervezést is tanította. A dietetikai asszisztensek szaktantárgyait dr. Rozor Aurel és dr. Munteanu Paul tanították. A fizioterápiás és gyógytornász asszisztensek képzésében főszerep jutott az ortopéd osztály – akkor még önálló kórház –, valamint a félíxfürdői szanatóriumok korabeli szakorvosainak, élükön dr. Manciu Traiarnal és dr. Popovici Octaviannal. És végül az elektro-fizio-radiológia és orvosi-műszerész szakokon főszerep jutott Paál István mérnöknek, a régi nagyváradi Ipari Középfiskola egykori igazgatójának, Vida Sándor gépészmérnöknek (szerepére a két szak anyagi alapjainak megteremtésében és a műhelygyakorlatok megszervezésében még visszatérek), Leimdörfer N. mérnöknek, a precíziós műszerek kiváló ismerőjének, valamint Szinnay Piroska fizika-matematika tanárnőnek.

A mestertanárok, akik a gyakorlati kiképzést végezték az iskolában, majd a kórházakban, poliklinikákon, laboratóriumokban és műhelyekben, vagy irányították, illetve ellenőrizték a kiképzési folyamatot, alapvető szerepet játszottak az oktató-nevelő munkában, a növendékek szakmai felkészítésében. Az első mestertanáraink iskolai tevékenységük előtt közvetlenül a betegek ágyánál dolgoztak: Pristopán Julianna, Léb Irén, Kende Vera, míg Várnai Ágnes erre a munkára képesítették egy központi iskolában. Majd számos – az iskola végzettjeiből –, de a hálózattól is kikerült mestertanárral bővült számuk: Moţ Silvia, Ninács Gabriella, Andru Lelia, Drăgoi Mariana, és mások. Amint emelkedett a növendékek száma és szaporodtak az osztályok és új szakok nyíltak, úgy igényelt a tanítás újabb mestertanárokat és azok alapkiképzésük vagy átképesítésük szerinti szakosításukat. Így Léb Irén, Moţ Silvia és Kende Vera a felnőtt betegek ápolásának gyakorlatát vezették. Pristopán Julianna és Stratone Mariana a szülészet-nőgyógyászati gyakorlatot irányították, Várnai Ágnes, majd később Andru Lelia és Fejes Anna az egészséges és beteg gyermek védelmével és ápolásával foglalkoztatták a növendékeket. Ninács Gabriella főleg a diétetika gyakorlati oktatását végezte. Két szaknak külön mestertanárai voltak, akiket alapkiképzésük folytán nem lehetett más szakra áttenni. Ezen mestertanárok egyike Kovács Éva volt a fogtechnikai szakon, akit ugyanazon minőségben, majd később átvett a nagyváradi fogorvosi fakultás, ahol ma is dolgozik. A másik Stern János, aki az elektro-fizio-radiológia és orvosi-műszerész szakokon a finommechanikai és fémforgácsolási kiképzést végezte az iskola erre a célra felszerelt kiképző és gyakorló műhelyében.

Az iskola fennállásának első két évtizede alatt magas növendéklétszámmal és nagyon változatos szakokkal dolgozott, ami sok tanerőt igényelt. A fenti felsorolás távolról sem teljes. Sok olyan tanára volt az iskolának, aki csak átmenetileg tanított az intézetben, mivel a profilok ismételt megváltoztatása sok esetben átmeneti programok használatát igényelte, ami egyes tanárok óráit megszüntette végleg, esetleg időlegesen, de ugyanazt a tanárt az illető órák visszaállításakor nem mindig tudtuk ismét megszerezni. Mivel a tanárok nagy része az egészségügyi hálózatban dolgozott, előfordult, hogy alapállásuk nem adott lehetőséget az iskolai munka folytatására. Voltak olyan esetek is, amikor az illető kiváló specialista a maga szakterületén nem találta alkalmasnak magát iskolai oktató munkára, és ezért saját elhatározásából, esetleg a mi tanácsunkra visszavonult.

A hivatásos tanárok – akárcsak az elméleti iskolák tanerői – részt vettek a tanügyi személyzet továbbképző tanfolyamain. Erre az orvostanárokat csak kivételes esetekben lehetett rávenni. Azok között, akik vállalták a Bukarestben tartott módszertani átképző tanfolyamot említtem meg dr. Kende Józsefet, dr. Bozsódi Jánost, dr. Sârban Ioant. Ezzel szemben orvostanáraink kivétel nélkül részt vettek három-öt évenként az egyetemi központokban rendezett orvostovábbképző tanfolyamokon.

Tanáraink között voltak, akik pedagógusként kezdték nálunk munkájukat, majd egyetemi tanulmányaik elvégzése után mint tanárok tértek vissza hozzánk. Mestertanáraink között – amint fentebb említettem – többen kerültek ki a volt növendékek közül, akiket több-kevesebb a hálózatban eltöltött év után alkalmaztunk oktatási feladatokkal.

Az oktató-nevelő munka egyes kérdései

Az iskola évi munkatervét, a tanárok fél, illetve harmadévi anyagbeosztását, a leckevezéltetéseket a tanügyben akkor érvényes utasítások szerint végeztük. Az igazgató és az aligazgatók az elméleti és gyakorlati órákat, valamint a kórtermi, laboratóriumi és műhelygyakorlatokat rendszeresen látogatták. Észrevételeiket, javaslatukat minden tanár számára fenntartott külön füzetbe vezették a végig-hallgatott elméleti, vagy gyakorlati órákról felvett jegyzőkönyv alapján. Az iskolát látogató oktatásügyi vagy egészségügyi szervek tanfelügyelőit arra kértük, hogy az ellenőrzött órákról felvett jegyzőkönyveiket az illető tanárok füzetébe vezessék be. Így a füzet tükörképévé vált a tanár munkájának, az évek folyamán elért fejlődésének és annak ritmusának. Ennek a módszernek főként az orvos-, gyógyszerész- és mérnöktanárok és mesterek esetében volt fontossága, akiknek gyakorlatilag semmiféle pedagógiai-módszertani képzésük nem volt, amikor első ízben katedrára léptek.

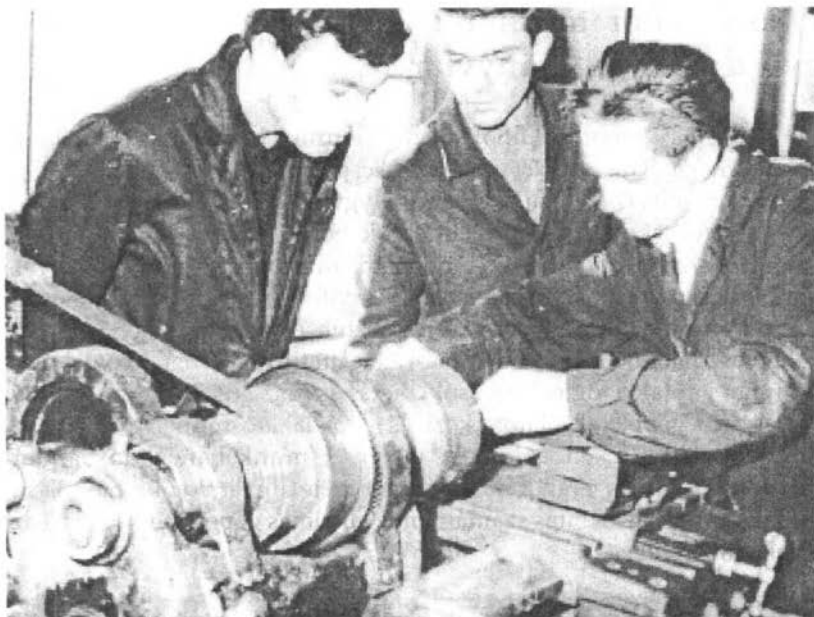
Hivatásos szaktanárok oktatták az általános műveltségi tantárgyakat; ezeknek tapasztalt munkája nem különbözött az elméleti középiskolákban alkalmazott módszerektől. Intézetünkben nagy vonalakban megvoltak a szükséges szemléltető eszközök, laboratóriumi felszerelések az előírt kísérletek bemutatására. Ezek, bár bizonyos

mértékben már túlhaladtak voltak, mégis jó alapot képeztek az anyag gazdagításához, naprahozatalához. A szaktantárgyakhoz azonban semmiféle szemléltető eszköz, tanszer vagy kísérleti anyag nem volt. Már a tanítás megkezdésekor jelentkezett ez a hiány, különösen az anatómia (heti hat óra) és élettan (heti hat óra) oktatásában. Hosszú utánajárás után a Mezőgazdasági Műszaki Iskolától kaptunk kölcsön egy epidiaszkóp típusú vetítógépet, optikai rendszer nélkül. A Mozivállalat raktárából kaptunk hozzá lencséket. Ám miután a vetítógép már jól működött, azt a tulajdonos iskola visszakérte. A tanügyi reform első éveiben, közvetlenül a háború utáni időszakban lehetetlen volt egy ilyen vetítógéphez hozzájutni. Iskolánkban ebben a kezdeti időszakban olyan lelkes tanügyi és gazdasági személyzet gyűlt össze, amely hihetetlen áldozatokra is képes volt, és ezt a felfogást, magatartást át tudta örökíteni a későbbi évek személyzetére is. Intézetünk karbantartó lakatos, Rada Gheorghe saját kezdeményezéséből vállalta egy hasonló vetítógép előállítását. Megrajzolta az eredetit és kézi munkával készített egy ugyanolyan, ami húsz év múlva – amikor az

A szemléltető táblák tárolása

iskolának már voltak gyárilag készült vetítógépei – még mindig használatban volt. A házilag készült vetítógép segítségével szemléltető ábrákat készítettünk, előbb csak az anatómia tanításához, majd később a többi szaktantárgy szükségletének megfelelően. Ezek készítésében nemcsak a tanárok és növendékek vettek részt, hanem egyesek a gazdasági és tanügyi segédszemélyzet tagjai közül is. Valamennyiük közül kiemelkedik az iskola gazdasági főnöke, Vajnowszki Vince, a mindkét nyelvű tagozat növendékeinek „Vince bácsi”-ja. Különösen szép darabokat adtak ki a kezükből Oláh Gábor szobrász, aki évekig az iskola szolgálatában állt, Fejér

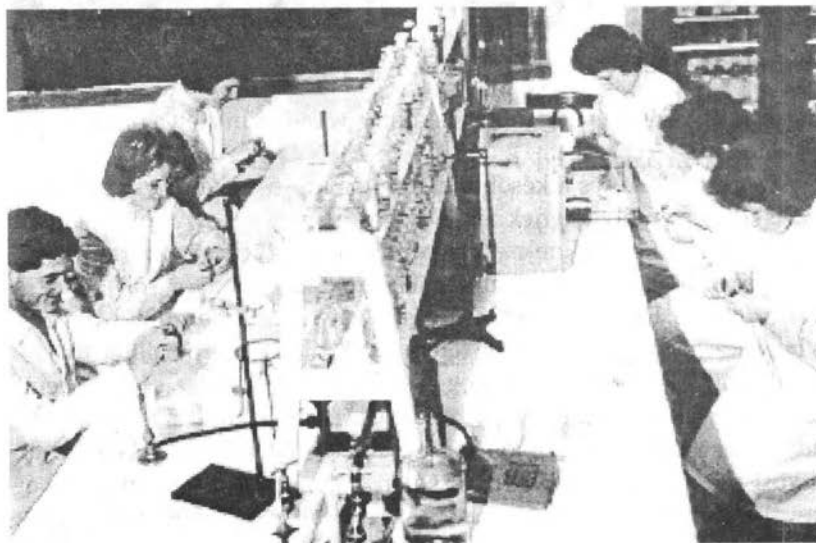
Az orvosi műszerészek gyakorló műhelyében

Erzsébet és Veres Irén. Az utóbbi később növendékünk lett a posztliceális iskolában.

A tanszerkészítés a később időkben is fontos tevékenység maradt az iskola személyzetének és növendékeinek. A szakok gyorsan szaporodtak. Egyeseknek – mint például a klinikai laboratóriumi, gyógyszerértári asszisztens, fogtechnikai szakoknak nagyon sok eszközre volt szüksége. Ezeket részben az Egészségügyi Minisztériumtól, részben a helyi kórházaktól kaptuk, de tetemes részüket magunk állítottuk elő. Amikor az elektro-fizio-radiológia és orvosi műszerész szakok beindultak – gyakorló műhelyük berendezése után – maguk a növendékek adtak segítséget más szakok tanszereinek előállításához. Például az orvosi műszerészek első évi vizsgáján a gyakorlati tétel egy – akkor egyáltalán nem kapható – fogászati szarvas üllő elkészítése volt. Ennek eredményeként a fogtechnikusi szak harminc munkahelye, ugyanannyi szarvas üllő birtokába jutott, amit a két évfolyam felváltva használt.

Iskolai laboratóriumok, gyűjtemények, könyvtár

Megfelelő laboratóriumokat létesítettünk, hogy minden növendéknek meglegyen a szükséges felszerelése, alapanyaga és segédeszköze a laboratóriumi, dietetikai, vagy műhelygyakorlat elvégzésére. Először a biokémiai laboratóriumot rendeztük be és szereltük fel. Utána a laboránsi szak létrejöttével 33 binokuláris mikroszkóppal, autoklávvval, poupinellel és termosztáttal felszerelve nyitottuk meg a mikrobiológiai laboratóriumot. A gyógyszerügyi asszisztensek számára egy 36 munkahelyes galénikai laboratóriumot létesítettünk. Megfelelő laboratóriumot kaptak a fogtechnikusok, diétás asszisztensek, fémforgácsoló és csiszoló gépekkel ellátott kézi és gépi lakatosműhelyt az orvosi műszerészek. Ki kell emelnem ebben a munkában Vida Sándor mérnök tanárunk szerepét, aki megszervezte a gyárakból a morálisan túlhaladott, de az oktatás számára még alkalmas gépek átirányítását az iskola műhelyébe.

Gyakorlat az iskola biokémiai laboratóriumában

Mikrobiológia óra

Tanáraink az anatómia tanítása során mindig szem előtt tartották az illető bonctani képletek klinikai fontosságát és az élőben történő fellelését. Mivel a fiatal növendékekben az anatómiai képletek nem mindig alkottak megfelelő képet, bonctermet rendeztünk be, és a tanév vége közeledtével – amikor megkezdjük az anyag ismételését – tanáraink emberi tetemen is bemutatták a megfelelő anatómiai képleteket. Ezt a módszert – a tetemek megszerzésével járó nehézségek miatt – a posztiliceális iskola növendékei számára dr. Codrea Aurel szaktanárunk a megyei felnőtt kórház kórbonctani osztályán végezte.

Említésre méltó az iskola kórbonctani gyűj-

A gyógyszerári asszisztensek gyakorlata az iskola galénikai laboratóriumában

A fogtechnikusok gyakorlati órája

gyárban. Ezeket a konzervált szerveket nemcsak a kórbonctani órákon, de a belgyógyászat, sebészet, gyermekgyógyászat és a többi klinikai tantárgy óráin is felhasználtuk.

Hasonlóan gazdag gyűjteményt hozott létre a fogtechnikai laboratórium a protézisek változatos formáiból és megoldásaiból, amelyeket a növendékek gyakorlati óráikon Kovács Éva mestertanár nő vezetésével készítettek. Az iskolai gyakorlaton készült legszebb darabok bekerültek a gyűjteménybe és a továbbiakban a szemléltető oktatást szolgálták.

Miután a bábaképző iskola beolvadt intézetünkbe, a régi Bábaképző szemléltető táblái is bekerültek az iskola tanszerei közé, de ezt továbbra is önálló gyűjteményként kezeltük.

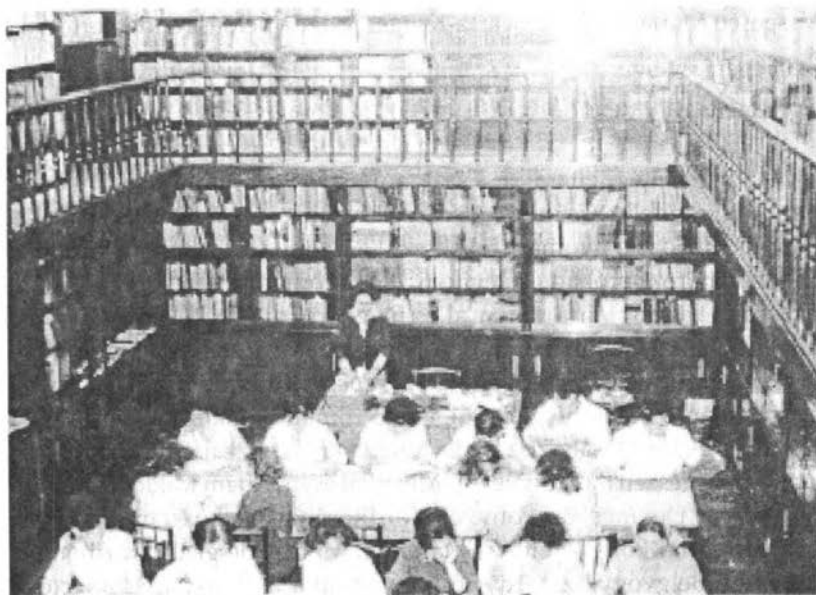
A diétás asszisztensek gasztratechnikai gyakorlata az iskolában

teménye. A frissen kivett szerveket – amelyeket a kórbonctani osztályairól kaptunk –, Szinnay Piroska tanár nő nagy szakértelemmel preparálta és konzerválta. Ennek a gyűjteménynek a gazdagítását az Egészségügyi Minisztérium is támogatta. Több száz speciális üvegedényt rendelt számunkra egy hazai üveg-

A gyógytornász asszisztens szaknak a Duiliu Zamfirescu (Dudek) utcai épületünk alagsorában bemutató és gyakorló tornatermet alakítottunk ki és szereltünk fel, mivel a profil gyakorló órái zavarták a többi osztályok tornaóráit. A gyógytornászok gyakorlóterme amúgy is eltérő berendezést igényelt, amit nem lehetett az iskola tornatermébe becsúfolni.

A Tanügyi Osztály által kiuttalt épületben volt egy impozáns terem: a volt zárda kápolnája. Az épület átvételekor a terem üresen állt, de a mennyezeti freskók érintetlenek voltak. A helyiséget elég sokáig használtuk, kívül zárva tartottuk. 1956-ban Magyarországon jártam, és akkor megihletett a pannonhalmi apátság galériás könyvtárterme. Hazatérve annak mikromodelljét megpróbáltuk átültetni az iskola kiürített kápolnájába. Úgy gondoltuk, hogy a könyvtár nem sérti a kápolna emlékét. Nem akarom azt állítani, hogy a nagyváradi egészségügyi iskola könyvtár-berendezése akár csak hasonlítana is a pannonhalmi apátság monumentális könyvtárterméhez, de tény, hogy az elgondolás onnan származott.

A helybeli politikai szervek egyes képviselői már régen indítványozták, majd követelték a mennyezeti freskók eltüntetését, lemeszelését, egyesek szerint leverését. A freskókat több helybeli művésszel és műkritikussal, élükön Fekete József majdani Állami-díjas szobrásszal megnéztük, s azok egyöntetűen a festmények művészi

Könyvtár és olvasóterem

értékének megőrzése mellett foglaltak állást. A sok huzavona közben szerencsére mellénk állt Spoială Vlad intellektuális gondolkodású tanár, aki abban az időben pártfunkcionárius volt. Kérésünkre utasított bennünket, hogy a freskókat „takarjuk le”, azzal a feltétellel: „de vigyázzatok, nehogy megsérüljenek!” Így a freskók érintetlenül megmaradtak.

Sokat költöttünk az iskola költségvetéséből könyvekre, folyóiratokra, de kaptunk támogatást az Egészségügyi Minisztériumtól is. A vásárlásoknál lehetőség szerint igyekeztünk a könyvtár tartalmi értékét növelni. A szakmai könyvállományt sikerült állandóan felfrissíteni. Az irodalmi könyveket már kevésbé, mivel csak korlátolt anyagi keret állt rendelkezésünkre. A magyar tagozat megszűnése után, tekintettel a növendékek nemzetiségi összetételére, továbbra is megőriztük a magyar nyelvű könyveket. Ha csökkentett mértékben is, igyekeztünk azt állandóan felfrissíteni. A könyvtár egyben olvasóterem is volt, amelyet a növendékek szívesen látogattak. Úgy gondolom, hogy a könyvtári érték mellett a szép környezet is vonzotta őket, ahol könyvtárosaink Vasilescu Maria, majd Schwartz-Krüger Magda példás rendet tartottak.

A tankönyvek

Az iskola megnyitásakor a szaktantárgyakhoz semmiféle tankönyv nem állt rendelkezésünkre. A növendékek ezeket a tantárgyakat a tanárok előadásai nyomán, jól-rosszul készített jegyzetekből tanulták. Egyes tanárok próbáltak segíteni a tankönyvhiányon, így például Curteanu doktor leírta románul és magyarul is a leckéket és átadta a növendékeknek, akik azt azután bemásolták füzetekbe. Tény, hogy ezek nagyon nehéz évek voltak. Szerencsére a tankönyvek aránylag elég hamar kezdtek megjelenni, előbb románul, majd magyarul is. A tankönyvek fordításához az iskola tanári kara is hozzájárult. Így például a fül-orr-gégészeti tankönyvet dr. Meer Pál és dr. Ádám Miklós fordította magyarra. De más tankönyvek fordításánál és közreműködtünk. Nagyon jó tankönyv volt az Anatómia, Mikrobiológia, Parazitológia, Sebészet, Belgyógyászat. Kiváló könyv volt a Járványtan és a fertőző betegségek kórtana. A nagyváradi iskola kapta a feladatot a Tehnica

ingrijirii bolnavului (A betegápolás módszertana) című tankönyv megírására. Ennek érdekében a tantárgy programjának teljes átírását javasoltuk, amit az iskola felsőbb hatósága jóváhagyott. A tankönyv – később mint kézikönyv – eddig hét kiadást ért meg a bukaresti Orvosi Könyvkiadónál. Ezt a könyvet az Editura Didactică și Pedagogică (Tankönyv Kiadó) a közben megalakult egészségügyi líceumok számára a Közoktatási Minisztérium programjának megfelelően átdolgozva, ismételtelen kiadta.

Balázs András gyógyszerész tanárunk kiváló farmakognózia tankönyvet szerkesztett, amelyet kiadásáig a sapirográfon sokszorosítottunk.

Mivel a magyar nyelvű tankönyvek később jelentek meg, mint a román nyelvűek, próbáltunk saját eszközökkel megoldást találni. Így például Pordea Magdalena, Malek Magda és Hercz Ibolya növendékeink szaktanárunk felügyelete alatt lefordították a parazitológia tankönyvet magyar nyelvre. Nem voltak különösebb elvárásaink a fordítás irányában, de az ötlet nemes volt és ezt értékeltük. Curteanu doktor módszerét már fentebb említettem. Ő mindaddig alkalmazta ezt a módszert, amíg csak meg nem jelent a magyar nyelvű gyermekgyógyászati könyv. Bár a legtöbb tankönyv nagyon jó minőségű volt, tükrözte a programot és a növendékek felfogóképességéhez alkalmazkodott, de sajnos nem mindegyik felelt meg a közép- vagy posztliceális iskola elvárásainak.

Amíg nem állt rendelkezésünkre minden szaktantárgyhoz megfelelő tankönyv, arra ösztökéltük a növendékeket, hogy a tanuló csoportok keretén belül olvassák össze az órákon vett jegyzeteiket és azokat kölcsönösen egészítsék ki.

A tankönyvek nagy mértékben emelték a tanítás színvonalát, a növendékek asszimiláló készségét, szakmai szótárukat és orvosi nyelvezetüket. Voltak azonban olyan tanáraink is, akik nem használták a tankönyveket, vagy nem igényelték a növendékektől, hogy ezekből készüljenek. Egyes esetekben csak hosszú meggyőző munkával sikerült az illető tanárokat rávenni a tankönyvek használatára.

Gyakorlati oktatás

Az iskola jellege megkívánta, hogy az elméleti órákon is minél kézzelfoghatóbban mutassuk be a tananyagba foglalt tényeket. Jó lehetőséget biztosított erre az élettan oktatása, amelynek fontosságát a magas óraszám is bizonyította. Ez az óraszám lehetővé tette az anyag elmélyítését és a gyakorlatba történő átvitelét. Erre a célra használtuk a megfigyelést (mindenki a saját szervezetén), kísérleti bemutatásokat és a laboratóriumi munkát. Megfigyeltettük a növendékekkel a szív-működésüket, az izomösszehúzódást, a reflexeket, pulzusokat, alvásukat, nyálképződésüket stb. A kísérleti bemutatások közül megemlítem a vérnyomásmérést, szfigmográfiát, spirometriát, vörös és fehér vérsajt számlálást, vörös vérsajt rezisztenciát, valamint egyes egyszerűbb állatkísérletet, például az izomösszehúzódást, a hajszálér-keringést békán. A laboratóriumi órákon a növendékek nemcsak figyelték a tanár munkáját, de ők maguk is elvégeztek egyes egyszerűbb munkálatokat, mint például a vérnyomásmérés, egyszerűbb vizeletvizsgálatok, az emésztőnedvek kimutatását a nyálból stb. A növendékek túlterheltsége miatt később ezt a tantárgyat beolvasztották a bonctan, valamint a klinikai tantárgyak programjába.

Az anatómia, élettan, kórbonctan, mikrobiológia és a parazitológia órákon rendszeresen használtuk a mikroszkópos megfigyeléseket. Erre

Mikroszkópos gyakorlatok az iskolában

a célra – amint már említettem – megfelelő számú mikroszkóppal ellátott laboratóriumunk volt. A metszeteket az egyesített felnőtt kórház kórszövet-tani osztályáról kaptuk, a preparátumokat magunk készítettük. A laboratóriumi szakon természetesen a laboratóriumi technikákat is el kellett gyakorlatilag sajátítani, mint például a mikro-

biológia keretében a sterilizést, táptalajok készítését, kenetek festését, leoltásokat és átoltásokat, és más mikrobiológiai és parazitológiai munkálatokat. Így ezeket a munkálatokat a tanárok nemcsak bemutatták, de a növendékekkel el is végeztették. Az iskola laboratóriumában természetesen nem dolgoztunk patogén, kórokozó baktériumokkal, ezekkel a kórházakban, illetve a Sanepid mikrobiológiai laboratóriumaiban ismerkedtek meg a növendékek.

A gyógyszerértári asszisztensek növénytani oktatásával kapcsolatban megemlítem az iskola gyógynövény-kertjét, amelyet még a gyógyszerértári szak bevezetése előtt létesítettünk a középiskola növénytani oktatása keretében. A gyógynövény-kertet a kolozsvári Botanikus Kert munkatársai segítségével létesítettük, akik palántákkal, vetőmagokkal, szaktanácsokkal láttak el bennünket. A termesztett növények száma elérte a százhuszat. Az apró parcellákon termesztett növényeket megfelelő feliratokkal ellátva, az éppen botanikát is tanuló osztály gondjaira bíztuk. Volt idő, amikor a városi növendékek a nyári szünet alatt felváltva bejártak locsolni, gondozni a kertet. Ez a gyógynövény-

A gyógynövények tavaszi kiültetése és a meteorológiai megfigyelő

kert igényelte az üvegház – télikert – létesítését, amelyet saját erőnkől építettünk fel Márza Vasile akadémikus, az akkori egészségügyi miniszter ösztönzésére.

A közegészségtan oktatása keretében meteorológiai megfigyelő állomást létesítettünk az iskola egyik udvarán. Előbb csak rögtönzött műszerekkel szereltük fel, de a kezdeményezést az egészségügyi miniszter értékelte, s személyes ajándékként megfelelő regisztráló műszerekkel gazdagította. A megfigyelő állomás kezelése, a műszerek rendszeres, időbeni pontos leolvasása és az eredményeknek a nyilvántartásba való bevezetése, túl az objektív ismeretszerzésen, felkeltette a növendékek érdeklődését a meteorológiai jelenségek iránt, a biológiai megnyilvánulások és az időjárási viszonyok összefüggésére, a meteoroszenszibilitásra. Azon túl pontosságra, rendszerességre, valamint felelősségtudatra nevelt.

A közegészségtan különböző ágazatait igyekeztünk a megfelelő létesítmények helyszínén bemutatni.

A betegápolás elméleti tanításáról fentebb már szóltam. Az iskolai képzés gyakorlati programja egy fél évre, illetve egy évharmadra,

Iskolai gyakorlat: a beteg forgatása

majd a posztliceális iskolában hat hétre szólt. A betegápolás számos problémáját, mint például a beteg ágyának elkészítését, rendbentartását, a súlyos, nem mozgatható beteg alatt az ágynemű kicserélését, fűrésztését, forgatását, mozgatását, az ágyból való kiemelését, öltöztetését és vetkőztetését, etetését és más, a betegápolásnak számos műfogását egyáltalán nem érintették az elméleti órákon. Ezeket a mestertanárok tanították meg a gyakorló termekben, amelyeket ennek megfelelően rendeztek be. Az ápolandó beteg szerepét a növendékek játszották felváltva, míg a többiek végezték az „ápolást”. Az itt elsajátított módszerek, fogások, ápolási eljárások lehetővé tették, hogy a növendékek a kórtermekbe való belépésük első napjától kezdve hasznossá tegyék magukat.

Ágyneműcsere súlyos beteg alatt

Hasonló módszerrel oktattuk a klinikai tantárgyakat is: belgyógyászatot, sebészetet, gyermekgyógyászatot, szülészetet, nőgyógyászatot, bőr- és nemibetegségeket, ideg- és elmekórtant stb. Annál is inkább így történt, mivel maga az iskola programja előírta, hogy ezeket a tantárgyakat a kórházi gyakorlattal egyszerre, esetleg utána adjuk le. A profilváltozásokból eredő átmeneti tantervek néha ezt a jól elgondolt rendszer alkalmazását megzavarták, de ezek kivételes évjáratok esetében történtek. Vigyáztunk, hogy ezen tantárgyagnál ne terheljük túl a növendékeket csupán az orvost érintő elméleti és kóroktani problémákkal, hanem azokra a kérdésekre összpontosítottunk, amelyeket majdani munkájuk – mint felcserek, asszisztensek, szülésznők, védőnők, egészségügyőrök stb. – megkívánnak. Erre a problémára a kórházi gyakorlatok ismertetésénél még visszatérek.

Kórházi és más gyakorlóintézményi oktatás. A kórházi gyakorlat kezdeti nehézségei

A kórházi, illetve rendelőintézeti, laboratóriumi, gyógyszerügyi, vagy műhelygyakorlat képezte a szakmai felkészítés legfontosabb szakaszát, de egyben a legnehezebbet is. Mivel eredetileg évekig csak felcsereket neveltünk, egyelőre csak a kórházi gyakorlatok jöttek szóba, s csak a szakok bővülésével került sor a más természetű munkahelyekre. A kórházi gyakorlat a felcserek számára a harmadik év folyamán kezdődött. A növendékek zöme ekkor 16 éves volt, de volt közöttük számos 15 éves is. A kórházi munkára való beosztásukat igyekeztünk minél alaposabban előkészíteni, mind a növendékekkel, mind a kórházak igazgatóival és az osztályvezető főorvosokkal.

Bár a növendékek tisztában voltak vele, újra elmagyaráztuk nekik a kórházi gyakorlatok fontosságát. Egyben felhívtuk figyelmüket a munkahelyükön való kötelességeikre, mind a betegekkel, mind a személyzettel szembeni magatartásra. Nem titkoltuk a kórházi munka nehézségeit sem, de hangsúlyoztuk annak szépségét, fontosságát és humanitárius jellegét. Eljövendő munkájuk erkölcsi oldalával már tisztában voltak az Etika és foglalkozástörténeti órák egy évi anyagából, tehát nem egy felületet, hamarjában összekapkodott felkészítésről volt szó.

A növendékek a várva várt napon kórházba menet büszkén vonultak az utcán a frissen vasalt fehér kórházi köpenyekkel a karjukon. A kórházban azonban nagy csalódás érte őket: az ápoló személyzet nem fogadta szívesen a fiatal növendékeket. Volt bennük – amint később megtudtuk – egy bizonyos fokú félelem: ezek a lányok el fogják venni a kenyerüket, annál is inkább, mivel – amint azt fentebb ismerttettem – a személyzet tetemes százaléka elég felületes képzést kapott. Kétségtelen, hogy a régi nővérek, az évek folyamán komoly gyakorlatra, tapasztalatra tettek szert, de alapképzésük hiányosságait ők is érezték. Sajnos, némely orvos is követett el lélektani hibát. Voltak, akik kigúnyolták őket, bántó, lekicsinylő jelzőket használtak velük szemben, vagy pedig olyan munkára kényszerítették, amivel talán kellett volna néhány napot még várni. Miután a főorvosok készsége nem tudott lényeges változást hozni a személyzet ellenállásában, a tartományi egészségügyi igazgatóság főnökéhez fordultunk, aki sokat segített a növendékekkel szembeni megfelelő légkör kialakításában.

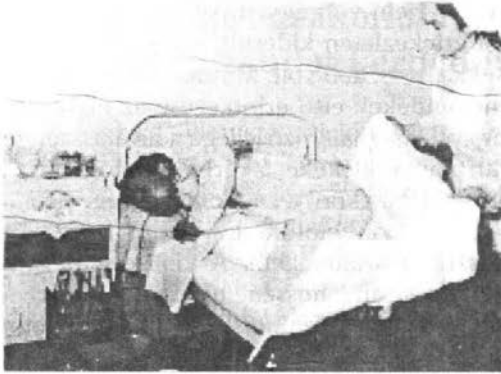
Ez a kellemetlen fogadtatás nem volt egyedülálló Nagyváradon. Amint a bukaresti igazgatói értekezleten kiderült, voltak városok az országban, ahol a helyzet sokkal rosszabb volt. Mindenesetre nyilvánvalóvá vált, hogy a fiatal növendékek első érintkezése az eljövendő munkahellyel, az egészségüggyel, meghatározó jellegű a hivatásszeretet kérdésében. A mód, ahogyan a növendékeket a kórházban fogadják, a körülöttük kialakult légkör és általában környezetük milyensége pozitív vagy negatív reflexeket válthat ki belőlük. Ez pedig hozzáköti munkahelyéhez, vagy elriasztja a szakmájától. A kialakult negatív magatartás lehet csupán időleges, ami hosszú, türelmes munkával kiegyensúlyozható, de néha végleges szakítást eredményezhet a választott hivatással szemben.

Azért is volt szokatlanul rossz hatása az egészségtelen fogadtatásnak, mivel az első középiskolás növendékek fölött nem volt egy, vagy több osztály, amely már átesett volna ezen a fogadtatáson és segítségére sietett volna a fiataloknak, mint ahogyan az a további évfolyamoknál történt.

Am az évek folyamán a növendékekkel szemben megváltozott a személyzet magatartása. Rájöttek, hogy ezek a leányok segítségükre vannak a munkájukban. Ennek ellenére a fiatal növendékek kórházi gyakorlatra való bevezetése nagy megpróbáltatást jelentett a tanári karnak. Évről évre észlelhető volt, hogy a kórházi gyakorlatok első napjaiban a növendékek kisebb-nagyobb százalékánál kétségek merülnek fel az iskola folytatását illetően. Ezeket a megnyilvánulásokat idővel megszoktuk és ilyenkor a tanárok a növendékek segítségére siettek. S ezt a tanulók is értékelték. Kétségtelen maradt azonban az a tény, hogy a növendékek aklimatizálódása a kórházi munkához sokszor nehéz és kitarató munkát igényel a tanárok részéről.

A kórházi gyakorlat megszervezése

A kórházi gyakorlat kis 10-14-es csoportokban történt. Minden csoportot egy-egy oktató (instructor de practică), később mestertanár irányította és felügyelte. Elvileg a kórházi gyakorlatot a belgyógyászati osztályokon kezdtük, majd a sebészettel, gyermekgyógyászattal, szülészeti-nőgyógyászattal, ideggyógyászattal folytattuk és végül – amikor a növendékek már elegendő járványtani ismerettel rendelkeztek

Kórházi gyakorlat: nyombélszondázás

–, a fertőzőkórházban és a bőr- és nemibetegségek osztályán fejeztük be. Amikor a kórházi gyakorlatot már sok száz növendék végezte egyszerre, ezt a sorrendet már nem lehetett biztosítani, de a kezdő gyakorlatot mégis a belgyógyászaton vagy a sebészetben végeztük. A negyedik évfolyam utolsó harmadában a növendékek

terepgyakorlatot végeztek a körzeti rendelők keretében.

A növendékeket, miután megismerkedtek a kórház helyrajzával és belső rendtartásával – amit rendszerint bejegyeztettünk gyakorlófüzeteikbe –, már az első napon, az osztályos főnővérrel együtt, beosztották az ágyakhoz. A növendékeknek már az iskolában történt

reggeli mosdatás

Kórházi gyakorlat:

a beteg ágyneműjének áthúzása

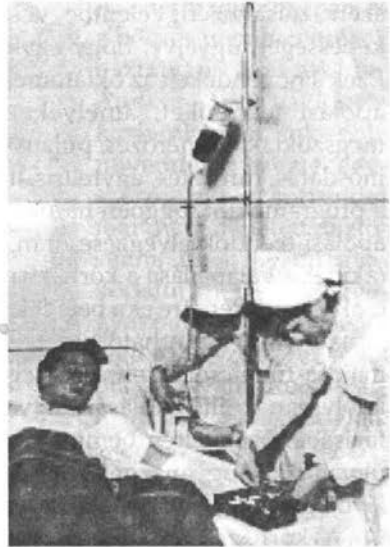
szétosztásakor figyelembe vettük a kórházi osztályok befogadó-képességét, ügyelve, hogy egy-egy növendékre öt-hat beteg jusson. Ezek a növendékek az oktatómester irányításával elvégezték azokat az ápolási teendőket, amelyeket az iskola gyakorlótermében már megszoktak: hőmérés, pulzus- és légzésszámolás, vérnyomásmérés, mosdatás, füröztetés, ágyfelfrissítés, reggeliztetés stb. A napi gyakorlat a programoktól függően három-négy órát tartott. Az általános reggeli ápolási teendők elvégzése után, az illető szaktantárgyat oktató tanár (akinek az alapállása a kórházban volt) betegbemutatót tartott. Előbb csak a kórtörténetre és a betegek szubjektív panaszaira, valamint egyes látható vagy tapintható tünetekre hívta fel a növendékek figyelmét, majd a tünetcsoportokra és végül a teljes kórképekre. A betegségek lefolyásának illusztrálására ugyanazt a beteget a betegség különböző fázisában ismételtén bemutatta, vagy ha a beteganyag megengedte, ugyanaznap ugyanazon betegségben szenvedő, de különböző fázisban lévő betegeket egymás után prezentálta.

A kórházi munka persze nem mindig kiszámítható. Az éjjeli szolgálat reggeli jelentése elhúzódhat, be nem ütemezett sürgős műtétek közbejötté, új sürgős beteg érkezése, más betegek állapotának rosszabbodása és más beláthatatlan okok az elméleti órák tanárát feltartóztathatja a növendékek foglalkoztatásában. Ilyen esetekben az instruktor ügyességétől és találékonyságától, de főleg a kórházi munka ismeretétől függ miként tölti ki alkotóan a növendékekkel a beállott holt időt. A folyosókon való ácsorgást elkerülendő, a gyakorlati oktatásra szánt órák elvesztését pótolandó, oktatóink a betegek körüli tevékenységgel, ápolási, dietetikai, vagy az osztály adminisztrációjával kapcsolatos feladatokkal foglalkoztatta a növendékeket.

A növendékek miután megismerték betegeik diagnózisát, függetlenül attól, hogy az elméleti órákon az illető kórképet már leadták vagy sem, kötelesek voltak tankönyveik segítségével otthon tájékozódniuk betegeik kórképéről, illetve annak ápolási szükségleteiről. Tanáraink és instruktoraink arra ösztönözték a növendékeket, hogy hasonlítsák össze az irodalmi adatokat a valóságos kórházi ágyon fekvő beteg állapotával. Miután a növendék megismerkedett a beteg kikérdezésének és vizsgálatának klinikai módszerével, a kötelezően vezetett gyakorlati füzetbe leírta az általa készített kórlapot. Persze

gyomormosás

vérátömlesztés

Kórházi gyakorlat:

voltak olyan esetek is, amikor a növendékek szívesebben másolták volna le a kezelőorvos által készített kórlapot füzetekikbe. Ezért a gyakorlati órák idejére, esetleg csupán megszabott időre, az instruktorok kivitték a kórlapokat a beteg szobájából és csak a laboratóriumi vizsgálatok leolvasási idejére hozták azokat vissza. A növendékek saját kórlapjaikat a betegség lefolyását követve tovább vezették, amíg csak a beteg el nem hagyta a kórházat.

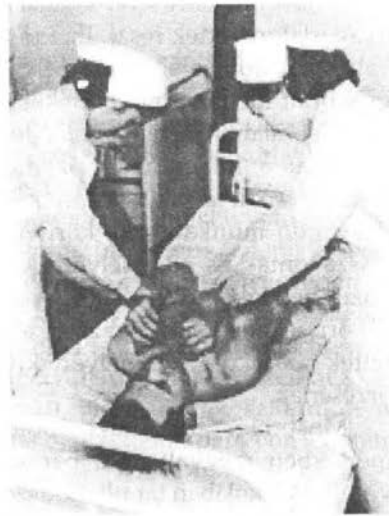
Az osztály ápolószemélyzete egyelőre természetesen helyén maradt, s így az ápolási és kezelési műveleteket – mint szondázás, vérvétel, injekciózás, gyógyszerelés, laboratóriumi vizsgálatokra való előkészítés stb. – a növendékeknek módjukba állt elsajátítani. Ezeket a műveleteket először csak végignézték, illetve meghallgatták a hozzáfűzött magyarázatokat. Később az erre szánt bemutató órán részletesen, fázisokra bontva a műveletet, megfelelő magyarázatok kíséretében újra elvégezték. Az oktató vagy a személyzet felügyelete alatt a növendékek maguk is önállóan begyakorolták az illető műveletet.

A betegápolás műveleteit a gyakorlati képzés tanterve alapján oktattuk. Eltérőleg az elméleti oktatás programjaitól, a gyakorlati tanítás tantervei csupán a kötelező módszerek, műfogások stb. felsorolására szorítottak, mivel az elsajátítandó műveletek az ágyakon fekvő beteganyagtól függött. Sorrendi munkatervről nem lehetett szó. Ugyanez volt a helyzet a betegbemutatók esetén is.

Mivel a növendékek napi gyakorló ideje nem fogta az ápolási teendők teljes órarendjét, a gyakorlatot felváltva a reggeli, illetve a déli órákban végezték 7 ótától 11-ig, illetve 11-től 15 óráig. Fontos volt ez a beosztás annál is inkább, hogy a kórházi osztályokat ne terheljük egyszerre túl sok növendékkel, és elegendő beteg jusson mindannyiuk számára. Az első csoport, miután részt vett a betegosztály átvételében az éjszakai műszaktól, végezte a betegek reggeli ellátását, az élettani és kóros termékek, izzadmányok stb. laboratóriumi vizsgálatokra való levételét és elküldését, a reggeliosztást és az arra rászoruló betegek étkeztetését, a reggeli gyógyszereszt. Úgyszintén elkísérte a betegeket a komplementáris vizsgálatokra. A második csoport folytatta a betegek

Kórházi gyakorlat:
vérvétel laboratóriumi vizsgálatra

mesterséges lélegeztetés

kezelését, részt vett a diétás előírások szerinti ebédosztásban és segített az arra rászorulóknak az étkezésben. Segített a déli gyógyszerezésben és részt vett a szolgálat átadásában a délutáni műszaknak. A következő napon a két csoport fordított műszakban végezte ugyanezeket a teendőket. Mindkét csoport részt vett a betegek komplementáris vizsgálatokra való előkészítésében és a kezelési teendők elvégzésében.

A gyakorlati órákon szerzett ismereteket az oktatók rendszeresen ellenőrizték és értékelték. Az értékelés ismérvei az általános ápolási készségek kialakulása, az ápolott betegek ismeretének foka, a betegek bemutatásának minősége és nyelvezete a viziteken, a speciális betegápolási és kezelési műveletek gyakorlati ismerete, a növendékek manualitása, füzeteik vezetésének és tartalmának minősége, a kórházi környezetben való munkakészségeinek kialakítása, valamint a betegek bizalmának jogos megnyerése. Az egy-egy osztályon végzett gyakorlat befejezésekor az oktató az elméleti szaktanárral, valamint a mestertanárral együtt a növendékeknek a gyakorlaton szerzett ismereteit ellenőrizte és értékelté. Ezekon a kollokviumokon rendszerint az osztályvezető főorvosok is részt vettek.

A növendékek a nyári iskolai szünet idején egy egyhónapos kórházi gyakorlaton vettek részt. Ez idő alatt nyolcórás munkaidőben, három váltásban dolgoztak a személyzet mellett. Az első években a nyári gyakorlat idejére a növendékeket szétszórták a környező városokba. Aradon, Zilahon, Belényesben, de még Segesváron is jelöltek ki gyakorló kórházat a növendékek számára. Nem tudom mi volt ennek a szétosztásnak a célja, talán a növendékeket szoktatni akarták az eljövendő munkahelyek környékéhez. Egy-két év után a rendeletet visszavonták és engedélyezték, hogy a más városban, vagy annak közelében lakó növendékek – ha megfelelő kórház volt helyben, vagy a környéken – ott végezzék a nyári gyakorlatot. Tanáraink eleget tettek az iskola székhelyén kívüli munka irányításának és ellenőrzésének.

Most már a kórházi ápoló személyzet magatartása is nagy mértékben megváltozott, bár nehezen vették át a növendékek és végzősök iskolában tanult módszereit és műveleteit. A kórházigazgatók is szívesen vették a növendékek nyári gyakorlatát, mivel a lányok jelenléte lehetővé tette a nyári szabadságok biztosítását.

Munkavédelem a kórházi gyakorlat alatt

A kórházi gyakorlat (és majd később a laboratóriumi, vagy az orvosi kerületekben való terepmunka) igen sok veszélyt rejt magában mind a növendékek, mind a betegek számára. Ezek legfontosabb csoportját a kórházi fertőzések képezik. A növendékek a járványtani viszonyok elégtelen ismerete miatt könnyen megfertőződhetnek a betegtől, vagy ők maguk vihetik át a fertőzést egyik betegről a másikra. Mindez beláthatatlan következménnyel járhat. Éppen ezért fontos elv volt, hogy a kórházi gyakorlat soha nem kezdődhet olyan osztályon, ahol nyilvánvaló a fertőzés veszélye, mint például a járványkórházban, tüdőbetegek osztályain, bőr- és nemibetegek között. De tekintetbe vettük, hogy bármelyik kórházi osztályon vigyázatlanságból, vagy ismeretek hiányában elképzelhető a hepatitis-, HIV-, influenza, vagy más vírussal, tuberkulózissal, luesszel, staphylococusszal, candidával, vagy más kórokozóval való fertőzés. Ezért a növendékeinket már a kórházi gyakorlat megkezdése előtt kiképeztük a kórházi fertőzések, valamint más természetű kórházi ártalmak és balesetek megelőzésére. Ennek ellenére a kórházi belépéskor – még a beosztásuk előtt – az osztályos főnővér ismét kiképezte őket.

Közvetlenül a kórházi gyakorlat megkezdése előtti napokban – a személyzethez hasonlóan – klinikai és bakteriológiai szűrővizsgálatnak vetettük alá őket, hogy kiszűrjük az esetleges betegeket, vagy betegséghordozókat. Persze a kórházi környezetben a gyakorlat közben is könnyen válhattak a növendékek is fertőző forrássá. Ezért reggelenként, a munkahelyre érkezéskor, még a kórtermekbe való belépés előtt, járványtani szűrővizsgálatnak vetették alá magukat, amit később – némi gyakorlatszerzés után – a csoport egyik tagja is elvégezhetett. Ennek komoly nevelőhatása is volt a járvány megelőző jártasság és készségek kialakításában. A növendékeket arra ösztönöztük, hogy a kórházi munka közben ne egyenek, ne nyúljanak élelmiszereikhez, az arcukhoz. A munkahelyen mindenütt biztosították számukra a mosakodási lehetőséget. A kórtermekbe csak fehér köpenyben lehetett belépni.

A gyakorlatnak ez a formája megfelelt a felcserek kiképzésének, akik az iskola elvégzése után csakugyan önálló munkakörbe kerültek, néha távoli és nehezen megközelíthető, betöltetlen orvosi körökbe,

bányavállalatokhoz, fakitermelési üzemekbe és más hasonló egységekbe. Később, amikor ezeket az egészségügyi pontokat orvossal töltötték fel, a felcserek nagyobb része kórházba került, ahol a betegágy mellett kiváló munkát végzett.

1948–58-as években három irányba szakosított felcsereket neveltünk. Az általános betegellátást biztosító felcsereket (felcer de asistentă medicală), szülész-felcsereket (felcer mamos) és közegészségügyi felcsereket (felcer igienist). Az alapképzése mindegyik típusú felcsernek azonos volt. A belgyógyászati és sebészeti osztályokon miután befejezték a gyakorlatot, a szülész-felcserek a szakkórházban folytatták a gyakorló munkát. Ismereteik gyarapodásával éjszakai szolgálatot is teljesítettek, amikor is módjukban állt a szülési folyamatot végigkísérni, majd vezetni. Diplomavizsgára való jelentkezés előfeltétele volt bizonyos számú önállóan levezetett szülés, amit a kórházaknak kellett igazolnia.

A közegészségügyi felcserek az alapképzés után a Közegészségügyi és Járványellenes Intézet (Sanepid) keretében folytatták a gyakorlati képzést, illetve az intézet szakosztályain: település-, ételmezési-, lakás-, iparegészségügyi stb., valamint a járványellenes osztályon.

Minden kategóriájú felcsernek kötelezően a fertőző betegségek kórházában is megfelelő tartalmú gyakorlatot kellett végeznie ezen betegségek korai felismerése, megelőzése és a már kitört járvány terjedésének megfékezésére vonatkozó ismeretek gyakorlati megszerzésére.

A professzionális (szakmai) iskola növédekének kórházi gyakorlata

1955-ben az intézet professzionális és posztliceális iskolákkal gazdagodott és így iskolacsoporttá lépett elő. A professzionális iskola növendékei részben az újonnan felvettek, részben a műszaki középiskola egyes megszüntetett osztályai, de főleg a tartomány területén működő szakmai iskoláknak az iskolacsoportba való beolvasztásából eredtek. Így mindjárt a kezdetben ápolónői, gyermekápolónői, védőnői, szülésznői és gyógyszerészeti laboráns szakokkal indultunk.

Ezen növendékek gyakorlati képzése lényegében csak szervezési szempontból különbözött az eddig ismertetett gyakorlati képzés

módszereitől, és tartalmilag is alig tért el azoktól. A betegápolási műveleteket, a kezelés műszaki oldalát, a beteg megfigyelését, állapotának rosszabbodását, vagy a szövődmények, a gyógyszerelés mellékhatásainak korai felismerését, valamint azok ellátását a sürgősen mozgósított orvos megérkezéséig, a fertőző betegségek korai tüneteinek felismerését ugyanazon módszerekkel oktattuk, mint a felcser-növendékeket. A professzionális iskola növendékeinek képzéséből kimaradtak a betegvizsgálati módszerek, mivel a diagnosztika nem esett a hatáskörükbe. Sokszor elég nehéz volt megvonni a határt a betegismerethez szükséges patológiai jártasság és a betegvizsgálatból gyűjtött tünettan között.

Különleges fontosságot tulajdonítottunk a gyermekápolónők képzésében a fertőző betegségek tünettanának, mivel ők a gyermekek fürösztése, tisztába tétele, öltöztetése, etetése, injekciózása közben sokszor hamarabb észlelhetnek kiütéseket, bőr- és szemfehérje elszíneződést, kóros jelenségeket a szájüregben, vagy a fertőző betegségek más korai tüneteit, amelyek gyors felismerésével, azonnali orvoshívással hozzájárulhatnak a betegség járványszerű elterjedésének meggátolásához.

Gyakorlat a csecsemőosztályon: a testsúlymérés bemutatása

A gyakorlati képzés a professzionális iskolában az első évfolyamon kezdődött. Az első évharmadban az iskola gyakorló termeiben oktatták a betegápolási műveleteket. A második évharmadtól kezdve kórházi gyakorlatra osztották be a növendékeket, ki-ki a maga szakmája szerint: az ápolónői szak növendékei a felnőtt kórházba, a gyermekápolónői szakosok a gyermekkórházba, a szülésznői szak növendékei a szülészetinőgyógyászati kórházba. A gyógyszerértári laboránsok miután elvégezték az első évharmadban az iskolának erre a célra berendezett és felszerelt laboratóriumában az iskolai gyakorlatot, a gyógyszerértárok laboratóriumában, valamint a központi gyógyszerlerakat laboratóriumában, és majd az újabb szakok létesítésével más munkahelyeken.

Az asszisztensképző iskola növendékeinek gyakorlati képzése

Hasonló módon végezték a gyakorlatot a posztliceális iskola évről évre szaporodó profiljainak növendékei. De mindhárom típusú iskola (műszaki-középiszkola, professzionális iskola és posztliceális műszaki iskola) növendékeit a kórházak személyzetéből kiválasztott orvosok, gyógyszerészek, nővérek, szülésznők, majd később mérnökök, mesterek, műhelyfőnökök oktatták. Ezeket az iskola – bár szerényen –, honorálta, tehát ők hivatalosan is az iskola oktatószemélyzetévé váltak.

Ezeknek a gyakorlómestereknek (maistrii de practicã) nem volt pedagógiai tapasztalatuk, s ezért egyesek nagyon magas, orvosi színvonalon igyekeztek oktatni a növendékeket, mások ellenkezőleg, az egészségügyi nevelés színvonalán. Legtöbb esetben a módszereik is eltértek az iskolai oktatás módszereitől. Mestertanáraink, akiknek munkája most már csupán az iskolai oktatásra szorítkozott, megbeszélték minden gyakorlómesterrel munkájuk lényegét és igyekeztek átadni a szokványos, jól bevált módszereket. Számosan közülük részt vettek a módszertani bizottságok munkájában, ahol nemcsak elsajátították a szükséges ismereteket az eredményes oktatáshoz, de sok egészséges megfigyeléssel és javaslattal is hozzájárultak a gyakorlati képzés színvonalának emeléséhez.

Az iskolában elkészítettük minden csoport gyakorlati képzési programját, amelynek a végrehajtását megköveteltük. Az igazgatók rendszeresen végeztek óralátogatást a gyakorlati órákon, s megtették – építőleg – észrevételeiket és javaslataikat a munka eredményesebbé tételére. Amikor a szakmai és műszaki középiskola osztályainak száma fokozatosan csökkent és az intézetben az elméleti líceumok végzettjei kerültek túlsúlyba, módszertani leveleket szerkesztettünk, melyeket megküldtünk minden gyakorlómesternek. Ezek voltak:

- A gyakorlati képzés oktató és nevelő tartalma;
- A növendékek bevezetése a gyakorlóintézményekbe és munkahelyükkel való megbarátkozása;
- A gyakorlati munka alatt vezetett füzetek fontossága és módszertana;
- A betegbemutatás módszerei a kórházi gyakorlatok alatt;
- A növendékek ismereteinek ellenőrzése és értékelése a kórtermi és laboratóriumi gyakorlatok alatt;
- A növendékek ismereteinek ellenőrzése és értékelése a gyakorlati időszak befejezésekor a kiképző intézetekben.

Ezen módszertani levelek egy része megjelent a bukaresti Munca Sanitară egészségügyi szaklapban is, amelyet az oktatómesterek számos tagja olvasott.

Mostmár a növendékek létszámának és a sokrétű profilnak megfelelően két igazgatója volt az iskolának, akik közül az egyik kizárólag a gyakorlati oktatás szervezésével és ellenőrzésével foglalkozott. Szép munkát végzett ezen a téren dr. Arendaş Leontin sebészfőorvos, az iskola egyik igazgatója, aki később majd az igazgatói széket foglalta el. Az iskola erőfeszítései nem maradtak eredménytelenül. Kialakult a kórházak, rendelőintézetek, poliklinikák kórtermibeiben, laboratóriumaiban, gyógyszerházaiban és karbantartó műhelyeiben egy olyan tanügyi közösség, amely számára nem volt idegen az oktatás módszertana, és ezt a munkát szívesen végezte.

Az oktatást eddig is szakaszosan láttuk el, és miután már a gyakorlati programok kikristályozódtak, az oktatómesterek is egységesen jártak el a gyakorlati képzés szervezésében.

Eltérően a felcserek gyakorlati oktatásától, akik csak a harmadik évfolyamtól kezdve jártak kórházi képzésre, a posztliceális iskolát

végző asszisztensnövendékek az első évfolyam kezdetétől bekerültek a kórházi munkába. Az iskolai gyakorlat az ágy mellett dolgozó asszisztensnövendékeknek csupán hat-nyolc hétig tartott, utána mindjárt kezdetét vette a kórházi gyakorlat. Ekkor azonban a növendékeknek még nem voltak sem klinikai, sem patológiai ismereteik, ezért a képzés kizárólag az általános betegápolási teendők és műveletek elsajátítására szorítkozott. Hasonlóan folyt a gyakorlati program a többi szakon is. A laboratóriumi gyakorlatok az általános szakmunkálatokra szorítkoztak: sterilizálás, oldatkészítés, hígítás, koncentráció, desztillálás, táptalaj-készítés stb. A diétás asszisztensek a gasztrotechnika alapjaival ismerkedtek, mivel egyelőre a fiziológia és klinikai ismeretek hiányában még nem értették meg a diétás táplálkozás terápiás jelentőségét.

A fizioterápia és gyógytornász osztályok is a gyakorlati képzés kezdeti szakában csupán az általános betegápolással ismerkedtek meg, főleg azokon az osztályokon, ahol dolgozni fognak az iskola befejezése után. Az ortopédián, reumatológián, ideggyógyászatban és szívgyógyászatban, különösen jó gyakorló intézmények álltak a képzés szolgálatában a félixfürdői szanatóriumokban.

A fogtechnikusok egyelőre továbbra is az iskola laboratóriumában dolgoztak az iktatók irányításával; itt megfelelő feltételek álltak rendelkezésükre a gyakorlati oktatásnak ebben a szakaszában. Az elektro-fizio-radiológusok és az orvosi műszerészek kezdetben szintén az általános elektronikai és finommechanikai műhelyekben folytatták a gyakorlatot, sokszor a kórházakon kívül.

Betegbemutatásra az illető szakokon egyelőre nem került sor, mivel ez a bemutatás – mint fentebb említettem – klinikai és patológiai ismeretek hiányában nem lett volna érthető a kezdő növendékek számára. A bemutatóórákat az általános betegápolás műveleteinek a demonstrálására használtuk fel.

Amikor a növendékek a klinikai tantárgyak elméleti oldalával bizonyos mértékben már megismerkedtek, az első évfolyam harmadik évharmadában megkezdődtek a gyakorlati órákon a betegbemutatások is. Akárcsak a felcserek és nővérek gyakorlatán, előbb csak tüneteket ismertettek, majd tünetcsoportokat, s az elméleti anyag elsajátítása után, teljes klinikai körképeket. A növendékek természetesen továbbra

is megtartották ágyaikat, s a betegek ápolásáért és ismeretéért felelősek maradtak. A betegek megfigyelése, bibliográfiai tanulmányozása és a gyakorló füzetek pontos vezetése továbbra is érvényben maradt.

A betegbemutató természetesen a fizioterápia és gyógytornász, valamint a dietetikai szakon is érvényben volt. A laboratóriumokban gyakorló növendékek számára szintén megtartották a bemutató órákat, de nem betegeket, hanem a komplikáltabb laboratóriumi műveleteket mutatták be.

A második évfolyam a kórházi gyakorlat alatt bevezetést nyert a munkahely egyre bonyolultabb tevékenységébe. Így az ágy mellett dolgozó növendékeknek a betegápolás komplexebb műveletei mellett, fel kellett ismerniük az egyszerű, sűrűn előforduló kórképeket, a betegségek folyamán előforduló szövődményeket, és ismerniük kellett a várható rosszabbodások kezdeti tüneteit, hogy azt idejében az orvosnak jelenthessék. A szülész-nőgyógyász asszisztenseknek a fentiek mellett ismerniük kellett a normális szülés önálló levezetésének módozatát. A laboratóriumi szakok növendégeit folyamatosan vezették be a műszeres vizsgálatokba és a laboratóriumi készülékek használatába. A diétás szaknak a növendégeit a kórházak konyháin, a diétás ételek elkészítésében is részt vettek, de jelen voltak az illető betegosztályon a viziten is, amikor a diétás előírásokat az orvosok elrendelték. Ennek keretén belül feladatuk volt a kiírt diéta mennyiségi és minőségi összetételének kiszámítása, illetve összeállítása. A gyógyszerügyi asszisztensek a tanév végére önállóan dolgoztak a galénikai laboratóriumokban. A röntgen-asszisztensek tisztában voltak a betegek felvétel közbeni pozicionálásával és önállóan végezték a sötétkamrai munkákat.

Már önállóan kellett dolgozniuk a harmadik évfolyam növendékeinek. Ebben az időszakban tökéletesedtek a foglalkozási jártasságok és készségek. Az elméleti órákon tanult segítségével, tanulmányaiknak ebben a szakaszában értették meg munkájuk fizioopatológiai és biokémiai alapjait, ami valójában technikusokká avatta őket.

Az asszisztensképzés első éveit után egyes szakok képzési idejét három évről két évre csökkentették, ami a fenti program összesűritését tette szükségessé.

Év végi és diplomavizsgák. A végzősök elhelyezése

Az évfolyamok év végi vizsgákkal zárultak; ezek gyakorlati és elméleti részből tevődtek össze. A két-három, vagy négyéves iskola befejezése után a növendékek diplomavizsgát tettek. Ez mindig a gyakorlati ismeretek ellenőrzésével kezdődött, amelyet az illető szakkórházban, illetve -osztályon tartottak. A gyakorlati vizsgáztató bizottság elnöke az illető osztály kezelő főorvosa volt, akinek el kellett döntenie, mennyiben felel meg a végzős az általa vezetett kórházi osztály igényeinek. Legtöbb esetben az osztályos főorvos az iskola tanára is volt, így nem képezett volna semmilyen nehézséget a vizsgabizottságba való bevonása. Mégis ilyen esetekben igyekeztünk a lehetőségek határára belül a vizsgát egy másik hasonló profilú osztályon tartani, hogy a bizottság elnökét ne befolyásolja a vizsgázó növendék előmenetele az elméleti anyagban. Az a tény, hogy a gyakorlati vizsgabizottság elnöke egy idegen kórházi osztály vezető főorvosa volt, nagyban emelte a vizsgák komolyságát. Ezeken a vizsgákon igyekeztünk ünnepi hangulatot teremteni, és ezt a legtöbb osztályvezető főorvos meg is értette. A vizsgákat komolyan fogták fel és sok helyen, például a szülészet-nőgyógyászatban, az ortopéd kórházban (akkor még önálló kórház dr. Manciu Traian vezetése alatt), a félixfürdői szanatóriumokban, de máshol is sikerült ünnepélyes hangulatot teremteni. A diplomavizsgák elméleti része az iskolában folyt le. Módszertanilag nem különbözött a többi műszaki középiskola vizsgáitól, csupán tartalmilag.

A diplomakiosztást ünnepélyes keretek között végeztük, hogy a végzősöknek maradandó emlékké váljon az iskolai évek befejezése.

Köztársasági alárendeltségű volt iskolánk. Közvetlen felettese az Egészségügyi Minisztérium személyzeti és oktatásügyi igazgatósága. Bár mindvégig a legjobb viszony alakult ki az iskola és a helyi hatóságok között, a helyi egészségügyi és tanügyi igazgatóságoknak nem volt alárendelve az intézet, ennek ellenére hathatós segítséget kaptunk ezektől a szervektől is. Ki kell emelnem dr. Serbu Zoltán és dr. Popa Ioan megyei, illetve tartományi igazgató-főorvosokat, akik sokat tettek az iskola és a gyakorlókórházak közötti zökkenőmentes együttműködésért. A köztársasági alárendeltség azt is jelentette, hogy végzőseinket nemcsak Váradon és Bihar megyében helyezték el, hanem

az egész ország területén. Humanitárius szempontból főleg erdélyi kihelyezéseket kaptunk, de egyik-másik végzősünk eljutott Moldvába, a tengerpartra, Bukarestbe is. Voltak az iskolának olyan tagozatai is, mint például az elektro-fizio-radiológiai és orvosi műszerészeti, amelyekbe a helyeket az ország legtávolabbi megyéi számára is biztosította a beiskoláztatási terv.

A nagyváradai iskola végzettjei már az első években jó hírnevet szereztek az intézetnek. Az iskola diplomájával rendelkező végzettek keresettek voltak mindenütt az országban, szívesen fogadták őket. Ilyen természetű visszajelzéseket kaptunk Kolozsvárról, Marosvásárhelyről, Désről, Besztercéről, Bukarestből és sok más kisebb helységről.

Az iskolán kívüli tevékenység oktató és nevelő tartalma

Mint minden más korabeli iskolában, az ötvenes-hatvanas években a nagyváradai egészségügyi iskola is megszervezte a maga iskolán kívüli tevékenységét. Amíg az iskolának középiskolai jellege volt, addig – a többi középiskolához hasonlóan – nálunk is működtek az irodalmi-

Az iskola énekkara

Az aradi egészségügyi iskola tanárai meglátogatják a váradi iskolát

művészeti, tudományos önképzőkörök. A növendékek általános műveltségi színvonalának emelése mellett igyekeztünk a szakmai látókört is minél jobban kiszélesíteni. Ezért mindjárt az iskola megnyitása után, még 1948-ban, orvostörténeti kört is alakítottunk. A kör munkájának tartalma főleg a betegápolás története volt, annak hősi alakjai és természetesen a felcserek szerepe az orvoslás történetében. Ezt a kört nagyon kedvelték mindkét tagozat növendégei. A kör híre túlterjedt a város határain. Valeriu Bologna kolozsvári orvosprofesszor, a romániai orvostörténészek dékánja egy alkalommal meglátogatta az iskolát és előadást tartott az erdélyi orvoslás és orvostudomány történetéről. A nagyon értékes – a növendékek felkészültségi színvonalán tartott – előadás befejezésével újra a növendékek felé fordult és megkérdezte: „megértették? – elmondom magyarul is”, s feleletet sem várva, ugyanazt az előadást megtartotta magyarul is.

Amikor az iskola posztliceális intézetté vált, a második évfolyamtól kezdődően a növendékek bevonását szorgalmaztuk az Orvostudományi Társaság középfokú személyzetének szakköreibe. Ezen körök keretében tevékenykedtek sokan a növendékeink közül: látogatták az összejöveteleket és előadásokat is tartottak. A különböző szakkörök közös

Kiránduláson a Retyezáltban

Táborhelyünk a Bâlea-tónál

munkájából megemlítem Kordó falu egészségügyi felmérését, amit a növendékek az Orvostudományi Társaság égisze alatt, szaktanáraik irányításával készítettek el. A kötetbe foglalt végleges munka, melyet az iskola könyvtárában helyeztünk el, nyolc dolgozatot foglalt magába a falu lakosságának demográfiai alakulásáról, lakásviszonyairól, illetve lakás-egészségügyéről, a gyermekhalandóságról, a skarlát és vérhas endémiás megjelenéséről stb.

A turisztikai körben rendszeresen szerveztünk egy-két napos kirándulásokat az elérhető természeti, történelmi, művészeti és egészségügyi objektumokhoz a megye és a környező megyék területén. A nyári szünet alatt pedig egy két-három hetes országos körútra vittünk el egy 60–120 tagú csoportot megfelelő kísérettel. 1949 és 1966 között tizenöt ilyen kirándulást szerveztünk. Emlékezetes maradt az 1951. évi országos kirándulás, amikor az akkori egészségügyi miniszter, Márza Vasile akadémikus fogadta a 120 tagú növendékcsoportot és annak tanárait a minisztérium dísztermében, és elbeszélgetett a 15–16–17 éves növendékekkel, amelyet azok még nyugdíjas korukig sem felejtettek el. 1965-ben az országos körút helyett a Boga völgyében egy három hetes sátortábor szerveztünk a növendékek és tanárok számára. Ezt a Bihar-hegységben tett kirándulásokkal kötöttük egybe.

A posztliceális iskolával három látogatást tettünk az aradi, szatmári és kolozsvári testvériskolákba, amelyek szintén növendékekkel és tanáraikkal viszonozták látogatásunkat. Fontos események voltak ezek a kölcsönös látogatások mind a tanárok, mind a növendékek számára. 1958-ban, az iskola tízéves évfordulóját ünnepelte. Ez a dátum egybeesett a nagyváradi Bábaképezde alapításának 85. évfordulójával. Ezt a kettős évfordulót a felcserek számára rendezett tudományos ülésszakkal ünnepeltük, amelyet a tartományi Egészségügyi Igazgatóság, az Orvostudományi Társaság helyi fiókja, az egészségügyi szakszervezet és az iskola szülőbizottságának összefogásával rendeztünk meg a városháza dísztermében. Az akkori tartományi főorvos, dr. Pop Augustin méltatta az iskola szerepét a lakosság egészségvédelmében. A tudományos előadásokat az iskolához, az oktatáshoz közelálló orvosok, de főleg az iskola végzősei tartották. Előadásaik témakörét saját tapasztalataikból merítették. Ilyen értekezletek tartása hagyományá vált; azóta is minden évben megrendezik a középfokú egészségügyi személyzet tartományi, illetve megyei értekezletét, most már tematikailag szakosítva.

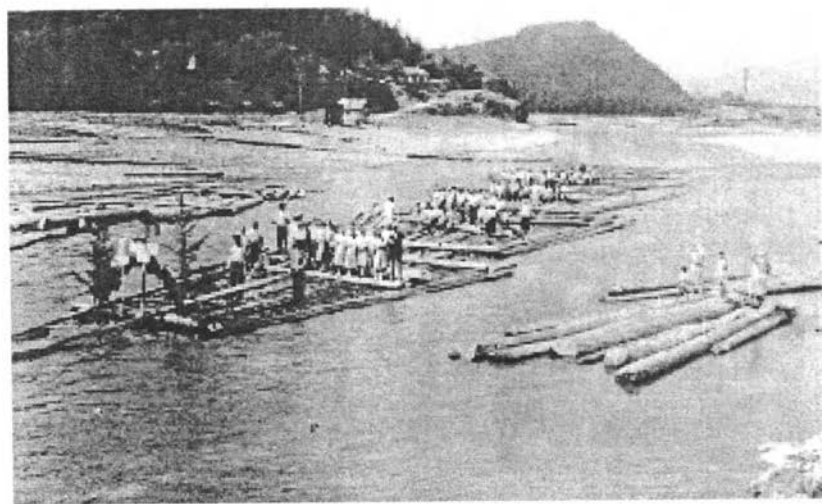
Kiránduláson a Bihari-hegyekben

Szállítóeszközök

Így keltünk át a Dunán az egykori Ada-Kaleh szigetre

Tutajjal a moldovai Beszterce folyón

Sátortábor
a Boga völgyében (1965)

A sátrak felhúzása

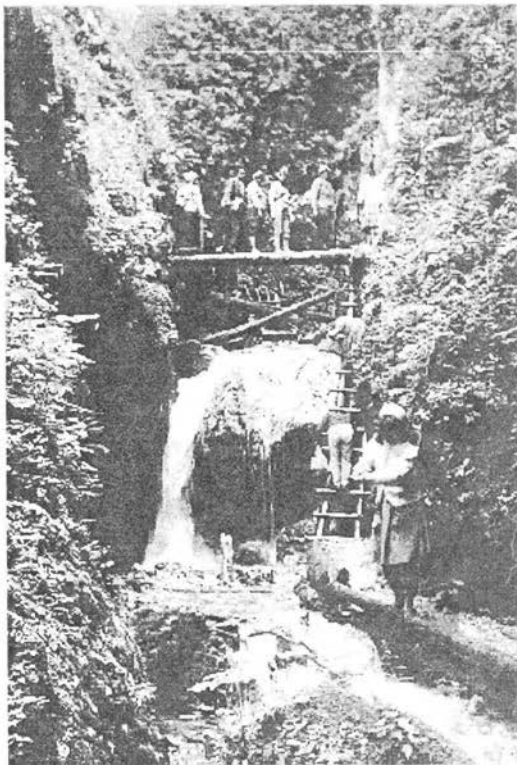
A végzettek munkahelyükön való követése

Úgy gondoltuk, hogy munkánk minősége legjobban végzőseink eredményein és munka iránti magatartásán mérhető le. Ezért négy és nyolc évre azután, hogy az első végzősök elhagyták az iskolát, összehívtuk egykori növendékeinket az iskolába. Az első összejövetelen nyolcvan, a másodikon százharmincan jelentek meg. Előadásaikból, információikból azt a következtetést vontuk le, hogy munkájukkal meg vannak elégedve mind a városban, falvakban, mind a gyártelepeken. Sokan közülük tovább folytatták tanulmányaikat, főleg az

orvosi fakultáson. Néhányan elhagyták az egészségügyet és más irányú főiskolai tanulmányokat folytattak.

Volt növendékeink sorsa követésének érdekében minden végzős számára egy kartotékot állítottunk ki, ahova bejegyeztük a kapott szakmai információkat. Ezek nyilvántartását volt növendékünk és végzősünk, Ninács Gabriella vezette. Sajnos az idők folyamán ez a kartotékrendszer szétszóródott és lényegében megsemmisült.

Volt növendékeink közül sokan magas orvosi, illetve egészségügyi közigazgatási funkciókba kerültek.

Leereszkedés a Kereszténykő-havasról

Záró megjegyzések

Amikor az iskola megkezdte tevékenységét, annak szaktanárai, akik az anatómiát, élettant, mikrobiológiát, parazitológiát, közegészségtant, egészségügyi etikát, betegápolást és annak történetét stb. tanították, élükön az igazgatóval, sohasem végeztek tanári munkát. Pedig az oktatás nem olyan munka, amihez mindenki ért, legalábbis a gyakorlat ezt bizonyította. Mégis az iskola a közvélemény szerint, valamint az egészségügyi intézmények értékeléseiben jól szerepelt. Az iskola növekedésével párhuzamosan együtt fejlődtek a tanárok is. Nagyvárad már régen erős orvosi-egészségügyi központ volt, nagy és jó kórházakkal, amelyek kiváló gyakorló intézményeknek bizonyultak. Mint az idő igazolta,

a város orvosi fakultást is könnyen elbír, hiszen volt bőven választék a jobbnál jobb szakemberekben, akik tudásukat szívesen fordították a tanítás szolgálatába és szeretettel végezték az ezzel járó nevelőmunkát. Ehhez az ifjúság szeretetére és megbecsülésére volt szükség, ami nagyon sok türelmet és új foglalkozási ág elsajátítását is igényelte. Távol áll tőlem annak állítása, hogy a beteg ágya mellett és az iskola katedráján dolgozó kollégáimat én irányítottam volna tanári-oktatói tevékenységükben. De megtartom magamnak azt az érdemet, hogy jól válogattam össze az iskola szaktanárait, akiknek végül is köszönhető az iskola hírneve.

A sinaiai kastély udvarán

Az 1965-ös módszertani értekezlet Nagyváradon (középen dr. Hotnog Eugenia, az Egészségügyi Minisztérium és dr. Sanmarina N., a Tanügyminisztérium részéről)

Kétségtelen, hogy a nevelő tanácsokon, a módszertani bizottságok ülésein elhangzott viták, az óralátogatások, illetve azok jegyzőkönyvei, a helyi és központi szervek ellenőrzései és meghatározott irányelvei, a tanárok pedagógiai olvasmányai, valamint a fentebb említett módszertani levelek a gyakorlati képzésre vonatkozóan nagy mértékben hozzájárultak az egészségügy számára a humanizmus jegyében nevelt ifjak egységes felkészítéséhez, módszertanának kidolgozásához. Úgy gondolom, ennek elismeréseként tartották 1965-ben Nagyváradon, iskolánkban az egészségügyi műszaki oktatás tanárainak országos módszertani értekezletét Az asszisztens növendékek gyakorlati képzése a betegágyakkal rendelkező intézményekben címmel. Erre a rendezvényre, melyet az Tanügyminisztérium kolozsvári módszertani kabinetje az Egészségügyi Minisztérium személyzeti és tanügyi igazgatóságával közösen szervezett, eljött az igazgatók mellett számos szaktanár az ország minden egészségügyi iskolájából, legtöbbször a témába vágó szakdolgozataikkal.

* * *

1967-ben, az iskolaév megkezdése után az intézet igazgatását átadtam dr. Cernei Laura főorvosasszonynak, aki egyben a Bölcsőde igazgatója is volt. Ekkor az iskolának tizenöt szaktagozata volt és két külső tagozata Belényesben és Margittán. Bár még néhány évig tanítottam az iskolában járványtant, valamint a fertőző betegségek patológiáját és klinikáját, nem ismerem annak további alakulását, nehézségeit és eredményeit.

Huszonöt éves találkozó

Harmincöt éves találkozó

MELLÉKLET

Az iskola által nevelt egészségügyi dolgozók profiljai

Egészségügyi Műszaki Középiskola:

- általános orvosi ellátást biztosító felcserek,
- szülész-felcserek,
- közegészségügyi felcserek.

Professzionális iskola:

- ápolónők,
- gyermekápolónők,
- védőnők,
- szülésznők,
- klinikai laboránsok,
- gyógyszerértári laboránsok.

Orvosi Asszisztensképző Egészségügyi Műszaki Iskolában végeztek:

- orvosi asszisztensek,
- gyermekgyógyászati asszisztensek,
- védőnők, szülész-nőgyógyász asszisztensek,
- gyógyszerértári asszisztensek,
- klinikai-laboratóriumi asszisztensek,
- dietetikai asszisztensek,
- röntgen asszisztensek,
- fizioterápiás asszisztensek,
- gyógytornász asszisztensek,
- közegészségügyi asszisztensek,
- fogtechnikusok,
- elektro-fizio-radiológusok,
- orvosi műszerészek,
- általános orvosi asszisztensek (férfiak).

Közlemény

Az 1961/62-es tanévben a nagyváradi orvosi asszisztensi, egészségügyi, műszaki iskolában a következő szaktanfolyamokra iratkozhatnak be a jelentkezők:

NAGYVÁRADON:

- Orvosi-belgyógyászati asszisztens (lányok)
- Gyermekgyógyászati asszisztens (lányok)
- Klinikai, laboratóriumi asszisztens (vegyes)
- Nőgyógyászati-szülészeti asszisztens (lányok)
- Gyógyszerészeti asszisztens (vegyes)
- Gondozónői (lányok)
- Általános orvosi asszisztens (fiúk)
- Röntgenlaboratóriumi asszisztens (vegyes)
- Közegészségügyi asszisztens (fiúk)
- Fogtechnikusi orvosi asszisztens (vegyes)
- Fizioterápiás orvosi asszisztens (lányok)
- Gyógytorna orvosi asszisztens (vegyes)
- Elektro-, fizio-, radiológiai asszisztens (fiúk)

BELÉNYESBEN:

- Nőgyógyászati és szülészeti asszisztens (lányok)

NUCSETEN:

- Általános orvosi asszisztens (fiúk)

MARGITTÁN:

- Nőgyógyászati és szülészeti asszisztens (lányok)

Az iskola végzett növendékei I. osztályú technikus rangfokozatot és orvosi asszisztensi oklevelet kapnak és azonnal elhelyezik őket az egészségügyi szolgálatban.

Az iskoláztatás ideje alatt a hallgatók I. évben 300, II. évben 400, III. évben 500 lej havi javadalmazásban részesülnek.

Felvételi feltételek:

Középiskolai végzettség érettségi bizonyítvánnyal. Korhatár: 30 év. A felvétel versenyzsiga alapján történik.

A VERSENYVIZSGA TÁRGYAI: az ember anatómiája és fiziológiája; vegytan, írásbeli és szóbeli, és fizika szóbeli. A gyógyszerészeti asszisztensi szaktanfolyamra jelentkezők az ember anatómiája és fiziológiája helyett, növénytanból vizsgáznak írásban és szóbelileg. Az elektro-, fizio-, radiológiai szaktanfolyamra jelentkezők számtanból tesznek írásbeli és szóbeli, míg fizikából szóbeli vizsgát. A versenyvizsgát orvosi vizsgálat előzi meg, amelynek eredménye kizáró jellegű lehet.

A felvételi versenyvizsgára beiratások naponta az iskola igazgatóságánál 7–19 óra között.

Beiratkozáskor a jelölteknek a következő okmányokat kell benyújtaniuk: érettségi bizonyítvány (eredeti), születési bizonyítvány (hitelesített másolat), orvosi vizsgálatról szóló bizonyítvány (tüdő-röntgen és Wassermann reakció) valamint az anyagi helyzetet tanúsító bizonylat, amelyből a szülők jövedelme és társadalmi eredete tűnik ki.

Igazgatóság

Közlemény

Az orvosi asszisztens képző oradeai Egészségügyi Technikum az 1964/1965. tanévben a következő szakokra hirdet versenyvizsgát:

- általános orvosi
- gyermekgyógyászati
- klinikai laboratóriumi
- nőgyógyászati-szülészeti (Oradean és Beiușon)
- gyógyszerészeti
- védőnői
- röntgen technikus
- fogtechnikus
- fizioterápia
- elektro-fiziko-röntgen (orvosi gépszerelői)
- gyógytorna
- dietetika.

A végzett növendékek orvosi asszisztensi oklevelet és I. osztályú technikus fokozatot nyernek, minek alapján azonnal elhelyezik őket az egészségügyi szolgálatban.

A tanulók tanulmányi előmenetelüktől függően a törvényes rendelkezések szerint ösztöndíjban részesülnek.

FELVÉTELI FELTÉTELEK:

- középiskolai végzettség
- felső korhatár 25 év

A felvétel versenyvizsga alapján történik a következő tantárgyakból:

- anatómia és élettan (írás és szóbeli)
- vegytan (írás és szóbeli)
- fizika (csak szóbeli)

A gyógyszerészeti szakra jelentkezők anatómia és élettan helyett növénytanból vizsgáznak (írás és szóbeli).

Az elektro-fiziko-röntgen szakra jelentkezők számtanból írásban és szóban, fizikából szóban vizsgáznak.

A versenyvizsgát orvosi vizsgálat előzi meg.

A versenyvizsgára naponta 7–15 óráig lehet beiratkozni az iskola titkárságán (Transilvaniei utca 13. szám.)

A BEIRATKOZÁSHOZ SZÜKSÉGES IRATOK:

- eredeti érettségi bizonyítvány
- születési bizonyítvány (hitelesített másolat)
- orvosi bizonyítvány (röntgen és Wassermann)
- a szülők, illetve házasársak jövedelmét és anyagi helyzetét igazoló iratok.

Késői házifeladat

Kócos kis ördögök voltunk, amikor a sors, szüleink, esetleg saját akaratunkból bekerültünk a „Mózes iskolába” 1950-ben, igaz, felvételi vizsgát tettünk, több-kevesebb eredménnyel, végül is kialakult az osztálylétszám, amely azonos maradt a negyedik év végéig.

Eleinte valamennyien szenvedtünk, mert mindenki egy teljesen más közösségből került ide, de hamarosan összerázódtunk, részben magunk erejéből, de hathatósan segített a kitűnő tantestület, kiknek már volt gyakorlatuk az előző évek tapasztalatai alapján (mi voltunk a harmadik kezdő osztály), hiszen serdületlen kislányok voltunk, akiket úgy lehetett alakítani, mint a gyurmát. Így hamar kialakult az osztályunk viszonylagos egysége, és többé-kevésbé összetartásban és egyetértésben végeztünk nem könnyű munkát, mert munka volt reggel 7 órától kezdődően. Tudtuk, hogy nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk, mert végzés után kenyér lesz a kezünkben.

Nagyon komolyan vettük az elméleti és gyakorlati oktatást, teljes erőnkől igyekeztünk mindent megtanulni, amit lehetett és amit kellett. Persze, borzasztó büszkén feszítettünk a ropogásra keményített fehér köpennyel karunkon, miközben kórházi gyakorlatra indultunk és rövid idő után már mindenki büszke volt, hogy ide jár a suliba.

A napi 8–10 óra elfoglaltság mellett volt energiánk éjszaka, gyertyával a kezünkben, azt a bizonyos alagutat keresni, ami állítólag az iskola pincéjét a Várral köti össze. Több kísérletünk is volt, de pincebogarakon kívül más leletre nem bukkantunk, viszont mi lebuktunk, amikor az éjszakai ügyeletes pedagógus felfedezte az üres ágyakat, de hamarosan kiderült, hogy erkölcsünkben csorba nem esett, közösen vállaltuk a felelősségrevonást követő szimbolikus büntetést, amit persze megérdemeltünk, mert akár tüzet is okozhattunk volna. Órangyalunk vigyázott ránk, még akkor is, ha nem is tudtuk, pláne egyesek nem hitték, hogy van ilyen.

Na és a nyári kirándulások, amikre óriási lelkesedéssel, annál kevesebb útravalóval indultunk, rengeteget jöttünk-mentünk, sok mindent néztünk, volt amit láttunk is. Mindenki emlékszik arra, hogy örökösen éhesek voltunk, különösen a dunai hajókirándulásokon,

amikor egy krumpli plussz egy paradicsom jutott fejenként. Itt már jóllakhatott, aki nem volt tengeribeteg.

Egyik legnagyobb esemény volt osztályunk és iskolánk életében, hogy az akkori egészségügyi miniszter szíveskedett fogadni minket. Becsődültünk egy nagy terembe, talán amfiteatumba, és beszélgetni akart velünk. Mint a jó pártgyűléseken, ahol a hozzászólásokat előre nem beszélték meg, pont olyan nagy volt a tolongás a jelentkezésben.

Szilágyi Ibolya, szerzőtársam így emlékezik ezekre a percekre: „a miniszter elvtárs megkérdezte ki a legjobb tanuló? Igazgatónk, dr. Mózes az én nevemet mondta. Fel kellett állnom és szólni is kellett volna, de én csak álltam, mint Bálám számara, mert nemhogy románul, de még anyanyelvemen sem jött ki egy szó sem a számon. Iszonyú némaság, ami egy örökkévalóságnak tűnt és én reméltem, hogy csak álom az egész és felébredek. Ezek a másodpercek lettek későbbi lidérces álmaim kútforrásai. A miniszter elvtárs a búcsúkézfogásnál nagyobb szószátyárságra ösztökölt a jövőben. Hát ez nem sikerült, de azért nagyon remélem, hogy az egészségügy azóta is tartó siralmas helyzete nem az én néma hozzászólásom következménye.

És szálltak az évek, diplomaosztás és mélyvízbe-dobás következett. Diplomán kívül több-kevesebb ismeret, amit magunkba szívtunk és a belénk sulykolt magatartás-kódex: pontosság, erkölcsösség, lelkiismeretesség, végtelen együttérzés a szenvedőkkel. Akkoriban ez nem tűnt olyan nagy teherfételnek, mert a tudatlanság magabiztossága még munkált bennünk.

Néhányan egyetemre kerültünk és itt ért először a kezünk az éjjeliedénybe. Kiderült, hogy társaink oroszul beszélgetnek az órán, és mi báván nézünk. Fizikai és kémiai ismereteink is enyhén szólva hézagosak voltak. Mások anatómiát magoltak, mi meg oroszul tanultunk. Nosza szégyent az iskolánkra nem hozhatunk, így aztán keserves munkával hamarosan felzárkóztunk. A „Mózes iskolában” tanultak harmadévben hozták meg a gyümölcsöt, amikor a klinikai tantárgyakat kezdtük tanulni. Akkor már bennünket bámultak a kollégák, mint mi őket az első években. Tudtuk használni a sztetoszkópot és a reflexkalapácsot (mert más segédeszköz nem volt), kopogtatni, tapintani, értékelni a szívhangokat, tüdőzörejeiket, megérezni a megnagyobbodott májat, lépét. Természetesen, manapság

már nincs diagnózis EKG és echográfia és más modern eszközök nélkül, de hát a mi időnk volt a hőskor – mondatja velünk a nosztalgia.

Egyetlen megbocsáthatatlan „bűnünk”, hogy nem szerveztünk érettségi találkozókat. Magán kezdeményezésből összesen kétszer találkoztunk. Az első, a 35 éves találkozó volt, az is Săteanu Miorița román szekciós kollégánónk érdeme, a másodikat pedig Weinberger Jutka osztálytársnőnk szervezte. Ennek a „házifeladat”-nak a megírása apropóján, nagyon csonkán bár, de összegyűltünk, ahol felhatalmazást nyertünk a többiek nevében is nyilatkozni. Megerősítést nyert, hogy mindannyian megálltuk a helyünket, és bár az iskolánk kétnyelvű volt, a sovinizmus és a nacionalizmus fogalmával csak 1989 után ismerkedtünk meg közelebbről, és így máig sem tudjuk ezeket a fogalmakat kellőképpen feldolgozni. A mi iskolánkban a totál jogegyenlőség és demokrácia uralkodott, amit most tudunk igazán értékelni, akkor teljesen természetes volt.

Mindenki, aki él közülünk egyetért abban, hogy sorsunk jó helyre vezérelt, mert ebben az iskolában mindenből Embert faragtak, már aki hagyta magát. Elmúltunk 60 évesek, bár vannak akik aktívan dolgoznak, és ma is szeretettel, tisztelettel gondolunk és emlékezünk az iskolai és iskola utáni évekre, társainkra, tanárainkra, nevelőinkre, az élőkre és azokra, akik már elköltöztek közülünk.

Dr. Székely Szilágyi Ibolya
körzeti főorvos

Dr. Boros Mária
mikrobiológus főorvos

Egy lány

Történetem hőse nem az orvos, akitől magát a történetet hallottam. Vagy kicsit talán ő is? Ennek eldöntése nem az én dolgom. Nekem elég volt eldöntenem magamban, hogy a hősi helytállás vagy éppenséggel hőstett nem pusztán véletlen műve; nem égből alapított csoda. A hősi helytállás persze bizonyos fokig alkat, de nem utolsósorban nevelés kérdése is. Itt s ezen a ponton kell elsősorban az orvostól beszélnem, aki főorvosi praxisa mellett egy iskolát is vezet. Méghozzá 1948 óta, amikor az iskolareform olyan iskolákat hozott létre, mint a nagyváradi egészségügyi iskola.

Hogy aztán ebben a tizenhét évben hány úgynevezett egészségügyi középiskola került ki az időközben technikumira emelkedett iskola falai közül, – az hozzávetőleges számítás szerint is több ezerre tehető. Korántsem véletlen hát, hogy az első – és egyben jelenlegi igazgató tevékenysége a köztudatban elválaszthatatlanul összeforrt magával az iskolával. Olyannyira, hogy az ő neve után szélteben-hosszában Mózes-iskolának emlegetik.

Ezek után pedig jöjjön a történet a Mózes-iskola egyik neveltjéről, egy kedves, drága lányról, akit soha nem láttam, s valószínű, hogy soha nem is találkozom majd vele. Mégis elevenebben él emlékezetemben annyi másnál, akit tán évtizedek óta ismerek.

De hogyan is folyt le ez a beszélgetés, mely az orvos és köztem bizonyos etikai kérdések boncolgatásával kezdődött, s amelynek során – láthatatlanul ugyan – ez a lány megjelent. És nemcsak megjelent, de beszélt is, az orvos száján keresztül, aki helyenként az ő szavait idézte.

Attól tartok, hogy ez így kissé bonyolultnak tűnik. Megpróbálkozom hát dramatizálni ezt az amúgy is színpadra kíváncsi beszélgetést.

ÉN: Mostanában sokat foglalkoztat engem az orvos, illetve az őt kisegítő személy – mai szóhasználattal orvos-asszisztens – erkölcsi magatartása. Például: meddig terjedhet kötelességük a beteg megmentésében?

AZ ORVOS: Bármennyire is nincs remény, az utolsó pillanatig ki kell tartaniuk. A végsőkéig mindent meg kell kísérelni, olykor még a lehetetlent is. Ezt parancsolja az orvosi etika. (Testes könyvet emel fel

íróasztaláról, kinyitja egy helyen, és idézi a szerzőt, azaz saját magát:*
 „A legreménytelenebb esetekben is pontosan úgy járunk el, mintha fennállna a gyógyulás lehetősége. Azzal, hogy mindent megtettünk – még ha a beteg nem is tudtunk mindig segíteni –, nemcsak önmagunkat, de a hátramaradottakat is megnyugtatjuk.” Egy esettel szeretném illusztrálni az elmondottakat. Még azokban az években történt, amikor iskolánkban a felvétel nem volt érettségihez kötve, tehát asszisztensek helyett csak felcsereket képeztünk. Ebben az időszakban sok helyen még csak úgynevezett egészségügyi pont működött, legtöbbje orvos nélkül. Azt hiszem, Remecen sem volt orvos még, mikor az a kis felcserlány – akit most példának akarok felhozni – odakerült.

ÉN (mint akiben mozdul az érdeklődés): Megtudhatnám a nevét?

AZ ORVOS (töprengő arckifejezéssel): Hirtelenében nem jut eszembe... De, majd közben, rájövök... (az előbbi hangon, folytatva). Bizonyára tudja, hogy Remecen fakitermelés folyik, ilyenformán a mi kislányunknak kisebb-nagyobb balesetek okozta elsősegély-nyújtásokkal kellett megbirkóznia. Egy vasárnap délután azonban néhány fiatal legény a fadöntők közül alaposan felöntött a garatra. Összeszólalkozás, majd utána verekedés, már ahogyan az még akkoriban lenni szokott. Egy adott pillanatban egyikük bicskát ránt elő, és beledöfi az előtte hadonászó legény mellébe. Az meg összecsuclik hang nélkül, mint akiből kiment az élet. Erre persze a többi kijózanodik, néhányan mindjárt a felcser után szaladnak, elől maga a bicskázó rohan. A tetthelyen maradottak is észbe kapnak, hordágyat hevenyésznek, s ráhelyezik a megkéselt legényt. A felcserlány és a menet körülbelül félúton találkoznak. A lánynál ott a mentőtáska, a legszükségesebbekkel, sebtében be is kötözi a vérző mellkast, de nyomban megállapítja, hogy itt gyors sebészorvosi beavatkozásra van szükség. Figyeljen, mert most következik a döntő pillanat.

A LÁNY (úgy, ahogyan azt az orvosnak, egykori igazgatótanárának elmesélte): Megnéztem a pulzust, a vérnyomást, s éreztem: azonnal cselekednem kell! Tisztában voltam azzal, hogy megszegem a szabályzatot, amely előírja, hogy előbb a körorvost, majd a rajoni kórházat kell értesíteni, – tudtam, hogy addig késő lesz... És már nem

---

*Dr. Carol Mózes: Tehnica îngrijirii bolnavului. Editura Medicală, 1961.

törődtem semmivel... Csak az volt előttem, hogy ezt az embert le kell vinni a völgybe, fel kell tenni a vonatra, be kell juttatni sürgősen a váradi nagykórház sebészetére... De hogyan?... Magam sem tudom, honnét vettem a határozottságot, egyszerre csak rendelkeztem: „Gyorsan elő egy trezinát, hogy még elérjük a vonatot...” Az ám, csakhogy a kezelő is vasárnapozott valahol, az emberek meg vonakodtak. Hogy így meg úgy, jogosítvány nélkül nem nagyon szabad. „Hát gyilkolni azt szabad? – kiáltottam magamon kívül. – Tudják meg, ha nem viszik le, hát leviszem én!”

ÉN (lenyűgözve): Hogy hívják ezt a lányt?

AZ ORVOS (kissé bosszúsán a félbeszakításért): Várjon, majd csak eszembe jut. Szóval: két munkás vállalkozott. A trezinára felrakták az élettelennek látszó legényt, a felcserlány mögéje ült, és a fékkel kormányozható trezina megindult lefelé a völgybe. A keskeny, rozoga kis sín páron, ami már szintén a múlté.

A LÁNY (halkan): Csak én tudom: mit éreztem. Ott akörül forgott az eszem: ha kiugrik a sínből – ami gyakran megtörténik –, és a legény megzökken, belső vérzés léphet fel... Folyton óvatosságra intettem az embereket, a szívem meg kalapált az idegességtől, hogy elkéssük a személyvonatot. Nem is akartam rá gondolni, mi lesz akkor...

AZ ORVOS: A lány félelme nem volt alaptalan. Leérkeztek ugyan szerencsésen Révre, de a személyvonatnak már híre-hamva sem volt. Legalább egy félórával azelőtt elment. Más vonatra pedig nem volt közelebből kilátás, csak a nemzetközi gyorsra, amelynek talán tizenöt perc múlva kellett megérkeznie. De hát a nemzetközi gyors nem áll meg Réven! Még Révnél nagyobb állomásokon sem...

ÉN (izgatottan): Hát akkor?

AZ ORVOS (diadalmas arccal): Ezt hallgassa meg, mit eszelt ki ez a lány! Abban a szorongatott helyzetben...

A LÁNY (elfúltan): Berohantam a bakterházba, s mondom az őrnök, hogy ezt a megszárt embert azonnal be kell szállítani Váradra, különben vége... Azt mondja erre nagy flegmán: „Négy és fél óra múlva jön a másik személy...” Ráförmedtem: „Bolond maga vagy részeg? Hát addig ez nem él meg!” Ő meg csak vonogatja a vállát: „Mit csináljak? Más vonat nincs, csak a nemzetközi... Az meg nem áll meg... Hagyjon békít, mert már jelzik...” Én meg fogom magam és ráparancsolok: „Állítsa meg a gyorsot! Érti?! Meg kell állítsa: emberéletéről van szó!”

Úgy nézett rám, mint valami dühöngő őrültre, még el is húzódott: „Van eszemben... Hisz’ úgy kirúgnának, hogy a lábam sem érne a földet...” Annyira felindult ezen a gondolaton, hogy kiabálni kezdett: mért akarom én szerencsétlenné tenni őt, a családjával együtt? Meg hogy takarodjam, amíg szépen vagyok, mert nem áll jól magáért... A hideg veríték kiütött rajtam, mert már csak percek voltak...

ÉN (szinte rimámkodva): A végét mondja...

AZ ORVOS (ironikusan): Látja, egy ilyen párbeszédet kéne némely írónak észrevétlenül kihallgatnia. Két ilyen, lényegében egyszerű ember között...

A LÁNY (félíg aléltan): Én már nem is tudom, hogy miket mondtam neki: hogy tulajdonképpen mivel győztem meg... Jóformán, csak érzékeltem, hogy leadta a vészjelzést, aztán... már csak arra emlékszem, hogy szörnyű csikorgással megállt a vonat, egy csomó ember leugrált, össze-vissza kiabáltak: mindenki azt hitte, hogy valami szerencsétlenség történt...

AZ ORVOS: Szempillantás alatt fent voltak a vonaton. Jó félóra múltán pedig a legény már a műtőasztalon feküdt. A szívburok volt átszúrva, sőt: a bicska a szívizomba is behatolt. A sebésznek a burookban meggyülemlett vért kellett eltávolítania, majd bevarrnia a szúrás helyét és a felnyitott mellkast. De az operáció kitűnően sikerült...

A LÁNY (kis, szégyenkező mosollyal): Addig tartottam magam, míg kihozták a műtőből... Csak aztán tört ki belőlem a sírás...

ÉN (meghatottan, már-már könnyeimmel küzdve): Köszönöm, hogy elmondta... (Most már igazán szeretném tudni a lány nevét, de visszanyelem a már kimondott kérdést.)

AZ ORVOS (olvas az arcomból, halántékát dörzsölgetve): A nyelvem hegyén van a neve... Hát nem bosszantó? (Eltűnődve) Azt tudom, hogy egy román lány, most is előttem van a két nagy copfjával; még arra is emlékszem, hogy mint növendék nem tartozott a legjobbak közé. Amolyan jó közepesnek volt mondható... (Felélénkülve) De, amint látja: lélekjelenlét, bátorság és határozottság dolgában messze felülmúlta a legjobbakat...

* * *

Pár napra az emlékezetes beszélgetés után egy este megszólalt a telefonom. Az orvos jelentkezett:

– Ahogy elment tőlem, rögtön eszembe jutott annak a kis felcserlánynak a neve. Csak mindig elfelejtettem felhívni. Szóval,

Georgetának hívják. Păunescu Georgeta, ez a teljes neve. Egyébként már elkerült erről a vidékről...

– Íme, az áhított név – gondolkoztam el hosszan, s különös mód azon kaptam magam: zavar, hogy most már meg is találhatom. De ez az érzés hamarosan szertefoszlott. Már tudtam, hogy sose indulok keresésére. Hadd lássam őt minden kedves arcú, világítóan tiszta homlokú, copfos fruskalányban; hadd maradjon meg bennem élő festményként, ahogyan képzeletem kialakította.

Megvallom, ennek a festménynek már két címet is adtam.

„A lány, aki megmentette az átszúrt szívű legényt”, – ilyen balladásan hangzik az egyik. A másik egyszerűen ennyi: „Egy lány”.

Simon Magda

Nagyreményű m. k. Pallás
 közoktatásiügyi miniszterem!

A nagyváradi m. k. ország-bírákgyűlésén az 1853 évi június-
 ári hó 7-én kezdte meg hivatalos működését. Egyelő-
 ként felváltja meg feladataival, mint tanintéző, mint
betegigazgató, s mint, irányított a tapasztalataiból te-
degyesítésre, ezt a jelenlétű évi kimutatással, s karantén
 Nagyreményű m. k. Pallás és közoktatási miniszterem
 elé tisztelettel.

(H.)

Az intézet működéséről:

Alkotásom kezdte el a leírásom miatt, s csak az utó-
 nyolcra, hogy az intézet hatása és működése lényegesen in-
 kább megerősített, ezen szempontból, részben felkelttem
 a személt meggyék főúrassainak komoly érdeklődését s támog-
 gatását, felkelttem, hogy egyes intézetek meggyékben, statisztikai
 kimutatást szerezni, hány diplomát, s hány tanuló
 diplomát, hány működés, s hogy mely betegeket, s mint
 csónok hába, hogy egy kesz oklevél hány hány, s hogy
 oly vidékre küldeni, hol nagy a hiány?

Kezelték: törzst. levelezés:

Áradmegye főúrassával	1
Bánát	1
Békés	1
Sáthar	1

Levelezések folytak még a tanulóknak, ezekben valamennyi a betegségek előfordulása, s a gyógyításról.

1853 évi

19. Ragályos betegségeknél való óvintézkedések

- a) szűrés
- b) helyes higiénia
- c) eltiltás járvány alatt

A kopulyócsa gyökereit az utolsó hónapban 300-400 db-ot a tanulóknak egy helyben szabad elvétel.

A betegségek elterjedését a kopulyócsa elterjedésével szemben azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott.

A betegségek alapfogalmai, megismerése után a szűrés, eltiltás, és a megelőzés kell az orvos tudására, foglalkozni a beavatkozások, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott.

A kopulyócsa, mit eddig csak szűrés és eltiltás volt a tanulóknak, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott.

Barát az utolsó két tárgy felvételével feltűnő volt, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott.

hímné	4
férfi	15
szó	9
előzetes	8
előzetes	2
összesen	38

Ezek szerint, mint képviselt a szűrés, eltiltás, és a megelőzés azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott.

tanuló	18
szűrés	14
előzetes	15

Az utolsó két tárgy felvételével feltűnő volt, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott, azonosítani lehet a beavatkozásokkal, megismerésük, hogy mi van ott.

szűrés	18
előzetes	14
előzetes	15
összesen	38

s belenkerint. Először a Sorstakony szöveg 8-9. és utána az új szabályzat a műve
 után az azok a kétségtelenek, felismerés és megjelölés a szövegben
 s függvényeinek

A szövegben előforduló tárgyak képe

- 1) A szövegben találunk és elvárni a szövegben a szöveg a szövegben
- 2) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 3) A szövegben és annak a szövegben
- 4) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 5) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 6) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 7) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
  - a) szövegben találunk és elvárni a szövegben
  - b) " " a szövegben találunk és elvárni a szövegben
  - c) " " a szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 8) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 9) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 10) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 11) A szövegben találunk és elvárni a szövegben

Gyermekajánlatok

- 1) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 2) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 3) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 4) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 5) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 6) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 7) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 8) A szövegben találunk és elvárni a szövegben

Bejegyzések

- 1) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 2) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 3) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 4) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 5) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 6) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 7) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 8) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 9) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 10) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 11) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 12) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 13) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 14) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 15) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 16) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 17) A szövegben találunk és elvárni a szövegben
- 18) A szövegben találunk és elvárni a szövegben

1897
/ 2

XIII

tanfolyam.

Okirólódt			Műszerekédt			Állam- segélyben részvétel		Községi segélyben részvétel		Emlékeztet	Észrevétel
Érték		száma	Érték		száma	frt	kr.	frt	kr.		
frt	kr.		frt	kr.							
											Ami a helyi községi... a per beszég alatt.
frt	kr.		frt	kr.							je Milyen körülmények között jött ki a... ügyekben felelőskövé.
frt	kr.		frt	kr.							je A... pályázat... a... alatt.
frt	kr.		frt	kr.							je
<p>felesleg 24</p> <p><i>[Handwritten Signature]</i> regisztráció...</p>											

Forrásmunka

- A Nagyvárad M.K. Bábaképezde évi kimutatásai 1873–1995*, ÁLNv, 1.á. M.K. Bábaképezde, acs. 1.
- Vizsgálati jegyzőkönyv és a tanulók névsora az 1882/3 tanévtől kezdve*, Idem. 1899–1924, ÁLNv. 1. á., M.K. Bábaképezde, acs. 2., 3.
- A Nagyvárad Egészségügyi Iskola évi jelentései 1948–1963*.
- A Nagyvárad Egészségügyi Iskola Felügyeleti jegyzőkönyvei 1948–1967*.
- Bunyitay V.: *A várad püspökség története*, Nagyvárad, 1883. IV.
- Edelmann Menyhért dr.: *Közegészségügy*, In. Borovszky Samu, Bihar vármegye és Nagyvárad. Budapest, 1901.
- Fehér Dezső: *Bihar megye és Nagyvárad kultúrtörténete és öregdiákjainak emlékalbuma*. Nagyvárad, 1935–37.
- Fejes Vasile dr., Szinnay Piroska: *Practica școlară și practica în producție a elevilor laboranți clinici*. In. Munca Sanitară, 1957/4.
- Gartner A.dr., Kelemen V. dr., Bratu V. dr.: *Principiile de organizare ale învățământului mediu sanitar*. In: Munca Sanitară, 1955/4.
- Kelemen A. dr.: *Adatok a romániai egészségügyi középkutatás történetéből*. In: Spielmann József dr.: *A hazai orvostudomány történetéből*. Bukarest, 1957.
- Kovács F.: *Magyarország és Ausztria statisztikája*. Debrecen, 1869.
- Lakos Lajos: *Nagyvárad múltja és jelenéből*. Nagyvárad, 1904.
- Magyary-Kossa Gyula dr.: *Magyar orvosi emlékek*. Budapest, 1931. II–III.
- Mózes Károly dr.: *Unele probleme privind pregătirea practică a surorilor*. In: Munca Sanitară, 1958/4.
- Mózes C. dr., Blassy Gertrud: *Educația etică în școlile sanitare*. In: *Învățământul profesional și tehnic*. 1963/1.
- Mózes Carol dr.: *Verificarea finală a cunoștințelor elevilor în cursul instruirii lor practice (colocviile)*. In: Munca Sanitară, 1962/2.
- Idem: *Metodele folosite în prezentarea bolnavilor la orele de demonstrație*. In: Munca Sanitară, 1964/4.
- Idem: *Verificarea cunoștințelor practice ale elevilor la patul bolnavului*. In: *Învățământul profesional și tehnic*. 1966/5.
- Idem: *Din istoricul învățământului mediu obstetrical în orașul Oradea*. In: *Viața Medicală*. 1977. nov.

Munteanu V. dr., Balint A. dr., Kende I. dr., Pop Aug. dr., Mózes C. dr.: *Istoricul Spitalului de Stat și a Societății Medicale Științifice din Oradea*. In: Volumul comemorativ 150 de ani de la înființarea Spitalului de Adulți din Oradea. 1957.

Pavlidis N. dr. – Mózes C. dr.: *Problema stagiului de practică în producție a elevilor școlilor medii tehnice medicale*. In: *Munca Sanitară*, 1952/2.

Purge Gheorghe dr.: *Asistența nașterilor în Oradea pe perioada de 150 de ani 1806–1956*. In: Volumul comemorativ 150 de ani...

Tripon Aurel: *Monografia almanach a Crișanei*. Oradea, 1936.

A Szabad és Nemes Seb-Orvosi Kar Rendtartásbeli Tzikkelyei a céglegények munkaviszonyaira vonatkozóan. Szilágyi Aladár közlése. *Bihari Napló*, 2000. febr. 5–6.

A borbélylegények Társaságának szabályzata 1745-ből. In: Emődi János: *Történeti adatok Nagyvárad múltjából*. V. II. p. 83. Nagyvárad, 1998.

Adatközlők:

Dr. Deutsch Elemér, Elkán Károly építész, Fingermann Miklós, Gurbedan Ana, dr. Konrád Béláné, dr. Meer Pál, dr. Nemes Alex.

Tartalom

Középfokú egészségügyi oktatás Nagyváradon

Ápolószemélyzet Nagyváradon az egészségügyi iskolák alapítása előtt	5
A nagyváradai Bábaképezde	8
A más típusú egészségügyi személyzet képzésének kísérletei	15

Az 1948-as tanügyi reform egészségügyi vonatkozásai Nagyváradon

Az Egészségügyi Műszaki Középiskola megalapítása	17
A nagyváradai Orvosi Iskolaközpont és az egészségügy professzionális (szakmai) tanintézményei	21
Az Egészségügyi Iskolacsoport	22
Az Orvosi Asszisztensképző Műszaki Egészségügyi Iskola	30
Rendhagyó osztályok	33
A tanügyi személyzet	35
Az oktató-nevelő munka egyes kérdései	43
Iskolai laboratóriumok, gyűjtemények, könyvtár	46
A tankönyvek	50
Gyakorlati oktatás	52
Kórházi és más gyakorlóintézményi oktatás.	
A kórházi oktatás kezdeti nehézségei	56
A kórházi gyakorlat megszervezése	57
Munkavédelem a kórházi gyakorlat alatt	63
A professzionális (szakmai) iskola növendékeinek kórházi gyakorlata	64
Az asszisztensképző iskola növendékeinek gyakorlati képzése	66
Év végi és diplomavizsgák. A végzősök elhelyezése	70
Az iskolán kívüli tevékenység oktató és nevelő tartalma	71
A végzettek munkahelyükön való követése	78
Záró megjegyzések	79

Melléklet

Az iskola által nevelt egészségügyi dolgozók profiljai	85
Beiratkozási tervek	86
Késői házi feladat. Dr. Székely Szilágyi Ibolya és dr. Boros Mária főorvosok visszaemlékezései	89
Simon Magda: Egy leány (novella)	92
A régi Bábaképezde irataiból	97
Forrásmunka	103

Készült

a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Szenczi Kertész Ábrahám nyomdájában

Felelős vezető: Fórizs Attila igazgató

A Partiumi Füzetek kiskönyv-sorozatában eddig megjelent munkák:

1. Borbély Gábor – Csernák Béla: **Bihar**
2. Kordics Imre: **Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben**
3. Péter I. Zoltán: **Félixfürdő**
4. Dánielisz Endre: **Nagyszalonta – városismertető**
5. Benedek Zoltán: **Nagykároly – református templom**
6. Bessenyei István: **Sarmaság**
7. **Hol sírjaink domborulnak – partiumi temetők** (gyűjteményes kötet)
8. Major Miklós: **Szilágyság – tájak, műemlékek, emlékhelyek**
9. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: **Püspökfürdő**
10. Dánielisz Endre: **„Csonkatorony nyúlik a felhőbe...”**
11. Bunyitay Vince – Fodor József: **Székesegyházi-Bazilika – Nagyvárad**
12. Pop Alexandru: **Varadinum – a vizek határolta város és vár**
13. **A szabadságharc zászlaja alatt** (gyűjteményes kötet)
14. Jancsó Árpád: **Rajtuk taposunk – A Bánság útjai a 19. században**
15. Kupán Árpád: **Mezőtelegd iskolatörténete**
16. Csilik József: **István király Szent Jobbja és Szentjobb község története**
17. Emődi János: **Erdélyi barlangfeliratok a 16–20. századból**
18. Szabó István: **Ottomány** (kismonográfia)
19. **Érsemjén** (kismonográfia)
20. **Turulmadaras emlékműveink** (gyűjteményes kötet)

